

MALMÖ HÖGSKOLA
FAKULTETEN FÖR
HÄLSA OCH SAMHÄLLE

UMGÄNGE TILL VARJE PRIS?

EN KVALITATIV STUDIE OM HUR
YRKESVERKSAMMA BEDÖMER BARNETS
BÄSTA I UMGÄNGESFRÅGOR, DÅ ENA
FÖRÄLDERN UTÖVAT VÅLD MOT DEN ANDRA
FÖRÄLDERN

MATILDA STRIHED
LISA WOLDMAR

UMGÄNGE TILL VARJE PRIS?

EN KVALITATIV STUDIE OM HUR YRKESVERKSAMMA BEDÖMER BARNETS BÄSTA I UMGÄNGESFRÅGOR, DÅ ENA FÖRÄLDERN UTÖVAT VÅLD MOT DEN ANDRA FÖRÄLDERN

MATILDA STRIHED

LISA WOLDMAR

Strihed, M & Woldmar, L. Umgänge till varje pris? En kvalitativ studie om hur yrkesverksamma bedömer barnets bästa i umgängesfrågor, då ena föräldern utövat våld mot den andra föräldern. *Examensarbete i socialt arbete 15 högskolepoäng*. Malmö högskola: Fakulteten för hälsa och samhälle, institutionen för socialt arbete, 2015.

Syftet med studien var att utifrån ett omsorgs- och delaktighetsperspektiv analysera bedömningen av barnets bästa i umgängesfrågor, i de fall där en förälder utövat våld mot den andra föräldern. För att besvara vårt syfte har vi använt oss av tre frågeställningar; Vad innebär barnets bästa för de yrkesverksamma som kommer i kontakt med barn som bevittnat våld? Vad innebär bevittnat våld för de yrkesverksamma och hur beaktas detta av de som arbetar med barnen? Hur mycket inflytande anser de yrkesverksamma att barnet ska ges vid processer som rör dem? För att samla in material utfördes sju intervjuer med yrkesverksamma som genom sitt arbete träffar barn som bevittnat våld, samt är mer eller mindre i direkt kontakt med beslut gällande umgänge mellan barn och en våldsutövande förälder. Materialet har sedan analyserats utifrån rådande lagstiftning, tidigare forskning, samt barndomssociologin och delaktighetsstegen.

Vi kom i vår studie fram till att de yrkesverksamma fann att barnets bästa var att ha kontakt med båda sina föräldrar. De hade en vid uppfattning om vad begreppet bevittnat våld innefattade, dock togs detta inte till stor hänsyn i det praktiska arbetet. Från vårt resultat gick att urskilja att det är olika faktorer som spelar in i hur mycket ett barn delaktiggörs.

Nyckelord: Barndomssociologin, Barnets bästa, Bevittnat våld, Lagar, Umgänge, Våld i nära relation

VISITATION AT ANY PRICE?

A QUALITATIVE STUDY ON HOW PROFESSIONALS ASSES THE CHILD'S BEST INTEREST REGARDING VISITATION, WHEN ONE PARENT USED VIOLENCE AGAINST THE OTHER PARENT

MATILDA STRIHED

LISA WOLDMAR

Strihed, M & Woldmar, L. Visitation at any price? A qualitative study on how professionals assess the child's best interest regarding visitation, when one parent used violence against the other parent. *Degree project in social work 15 credits*. Malmö University: Faculty of health and society, Department of social work, 2015.

The purpose of the study was that from a caring and participation perspective to analyze the assessment of the best interests of the child regarding visitation matters, in cases where a parent used violence against the other parent. The purpose is broken down into three main questions; What does the best interests of the child mean to the professionals who get in contact with children who have witnessed violence? What does witnessing violence mean to the professionals and how is this taken into account by those who work with children? How much influence considers the professionals that the child should be given in the processes that affect them? In order to answer our purpose we performed seven interviews with professionals who, through their work meet children who have witnessed violence, and are more or less in direct contact with the decision regarding visitation between children and a violent parent. The material was then analyzed based on current laws, earlier research, as well as childhood sociology and ladder of participation.

Our result showed that the professionals found that the child's best interest was to have contact with both parents. They had a broad idea of what the concept witnessed violence included, but this were not considered in the practical work. Our results also showed that there are different factors that play into how much the child was involved.

Keywords: Child's best interest, Child-contact arrangement, Childhood sociology, Domestic violence, Laws, Visitation, Witnessed violence

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING	2
1.1 Problemformulering	3
1.2 Syfte	3
1.3 Frågeställningar	3
1.4 Begreppsdefinition	3
2. BAKGRUND	4
2.1 Lagar som reglerar barns rättigheter	4
3. TIDIGARE FORSKNING	6
3.1 Barns rätt att komma till tals	6
3.2 Att prata om våldet	8
3.3 Umgänge för barn som bevittnat våld	8
4. TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER	10
4.1 Barndomssociologi	10
4.2 Delaktighetsstegen	11
4.3 Teoridiskussion	12
5. METOD	13
5.1 Förförståelse	13
5.2 Forskningsintresse & Metodologisk ansats	13
5.3 Datainsamlingsmetod	13
5.4 Tillvägagångssätt	14
5.5 Intervjuerna	14
5.6 Forskarrollen	15
5.7 Etiska överväganden	15
5.8 Reliabilitet och validitet	16
5.9 Arbetsfördelning	16
6. RESULTAT OCH ANALYS	16
6.1 Intervjupersonerna	17
6.2 Bevittnat våld	17
6.2 Hänsyn till bevittnat våld i arbetet	18
6.3 Barnets bästa	20
6.4 Barnets delaktighet	22
6.5 Umgänge	25
8. SAMMANFATTNING	27
8.1 Diskussion	28
8.2 Framtida forskning	29
9. REFERENSER	30
10. BILAGOR	33

1. INLEDNING

...i en del ärenden har det ju varit så... grovt våld, alltså mamman kanske nästan har dött... mm... och då kan man ju fråga sig, alltså man kan ju inte ha umgänge till vilket pris som helst heller

Ovannämnda citat kommer från en av de personer vi intervjuade till vår studie.

Under vår praktiktermin praktiserade en av oss på ett kommunalt skyddat boende för våldsutsatta kvinnor. Det bodde många barn på boendet under denna tid. De flesta av mammorna låg i vårdnadstvist med den andra föräldern och upplevelsen var att majoriteten fick enskild vårdnad om barnet. Dock hade alla barn umgänge med den andra föräldern. Antingen valde mamman själv att låta barnet träffa den andra föräldern några gånger i veckan eller, som det var i de flesta fall, bestämde tingsrätten att barnet skulle vara si och så många dagar hos den andra föräldern. Mammorna berättade om sina farhågor och förtvivlan kring umgängestillfällena. Barnen var också ledsna och kunde uttryckligen säga att de inte ville träffa den andra föräldern. Vi som skriver detta arbete diskuterade många sena kvällar om barnens situation och vilket dilemma det är. Följande citat är från en artikel i Svenska Dagbladet och illustrerar hur barnen på boendet kunde känna:

Jag pratade med en tjej i dag. Hon ringde till tjejjouren där jag jobbar och grät. Den här helgen måste hon träffa sin pappa. Familjedomstolen har beslutat att hon ska spendera varannan helg där. Pappan är tidigare dömd för misshandel inom familjen. Hon ringer till mig och säger att hon har ont i magen (Svenska Dagbladet 10 november 2012).

Allmänna Barnhusets kartläggning från 2011 visar att nästan vart tolfte barn bevittnar våld mellan vuxna i sitt hem. Ett barns reaktion är ofta lika allvarlig när hon eller han bevittnat våld som när barnet självt varit utsatt för ett direkt fysiskt övergrepp (Rädda Barnen, 2013). I den senaste rapporten från barnombudsmannen (2005) visar siffror på hur tingsrätten i stor utsträckning beslutar om umgänge i de fall där det förekommit uppgifter om våld alternativt fanns en dom om våld i familjen. Rapporten visar att obevakat umgänge var den vanligast förekommande formen av umgänge och utgjorde 56%. I 37% av fallen dömde tingsrätten till bevakat umgänge och i 7% av fallen blev det inget umgänge mellan barnet och den föräldern som utövade våld. En riskbedömning syftar till att bedöma de eventuella risker som finns för att barnet vid exempelvis umgänge ska fara illa. I rapporten kan vi se hur det i 71% av fallen där våld nämns respektive 57% av fallen där det finns en dom i en brottmålsprocess, aldrig gjordes någon sådan riskbedömning i samband med beslut om umgänge (Barnombudsmannen, 2005).

Under vår utbildning studerade vi en termin juridik och vi läste då mycket om barns rättigheter och att man ska beakta barns åsikter. Under våra sena kvällar tillsammans diskuterade vi vad vi lärt oss under juridikterminen och upplevelserna från praktiken. Vi började fundera över på vilket sätt man lyssnar på barnen i ärenden då det förekommit våld inom familjen.

1.1 Problemformulering

Om föräldrarna efter en separation inte kommer överens om var barnet ska bo kan de vända sig till rätten, så får domstolen avgöra (Eriksson, 2009). Rätten är skyldig att se till att frågor om vårdnad, boende och umgänge är tillbörligt utredda (FB 6 kap. 19§), detta görs av familjerättssekreterarna. Sedan Sverige år 1990 ratificerade barnkonventionen har bestämmelser om barnets bästa tagits in i lagstiftningen i både föräldrabalken och i socialtjänstlagen (SOU 2001:72). Barnperspektivet har blivit ett sätt för socialtjänsten att arbeta utifrån, som är byggt på barnkonventionen och som främst handlar om barnets bästa i främsta rum, barnets rätt att säga sin mening i de fall som rör barnet samt barnets rätt till umgänge. Konventionen innefattar även artiklar om barnets rätt till skydd mot fysiskt och psykiskt våld, sexuella övergrepp och vanskötsel samt barnets rätt till båda föräldrarna. Om barnet är skilt från en eller båda föräldrarna har det rätt till direktkontakt med båda om det inte strider mot barnets bästa. Allmänna Barnhusets kartläggning från 2011 visar att nästan vart 12:e barn bevitnar våld mellan i vuxna i sitt hem. Detta innebär att de blivit utsatta för psykiskt våld och är i lagens mening brottsoffer (SoL 5 kap. 11§).

Barn ska alltså skyddas från fysiskt, sexuellt och psykiskt våld samt ha rätt till båda sina föräldrar. Barnets bästa ska vara ledande i alla beslut som rör barn. Men vad är då barnets bästa? Hur definierar de som arbetar med barn som bevitnat våld barnets bästa och hur ser de på bevitnat våld?

1.2 Syfte

Syftet med den här studien är att utifrån ett omsorgs- och delaktighetsperspektiv analysera bedömningen av barnets bästa i umgängesfrågor, i de fall där en förälder har utövat våld mot den andre föräldern.

1.3 Frågeställningar

- Vad innebär barnets bästa för de yrkesverksamma som kommer i kontakt med barn som bevitnat våld?
- Vad innebär bevitnat våld för de yrkesverksamma och hur beaktas detta av de som arbetar med barnen?
- Hur mycket inflytande anser de yrkesverksamma att barnet ska ges vid processer som rör dem?

1.4 Begreppsdefinition

För vår egen del och för läsarens del måste det framgå tydligt vad vi faktiskt menar med det vi skriver. Det finns ett antal nyckelord, eller huvudbegrepp, begrepp som är av värde och som kräver en närmre definition. För vår uppsats finns det fem sådana begrepp och dessa kommer vi att klargöra. Studiens huvudbegrepp är:

Barn; När vi använder begreppet barn avser vi personer under 18 år (SoL 1 kap. 2§).

Umgänge; Barnet har rätt till umgänge med den föräldern det inte bor hos. Föräldrarna kan komma överens om ett umgänge, eller så beslutar tingsrätten om umgänget.

Övervakat umgänge/ umgängesstöd; När det förekommit våld i familjen kan tingsrätten döma att umgänget mellan den våldsutövande föräldern och barnet ska vara övervakat. Umgänget kan ske på ett umgängescenter med personal som övervakar eller tillsammans med ett umgängesstöd eller kontaktperson (FB 6 kap. 15c§).

2. BAKGRUND

I detta kapitel kommer vi redogöra för olika lagars förändringar och nuvarande lagars betydelse.

2.1 Lagar som reglerar barns rättigheter

Från och med 1970-talet startade en utveckling inom den svenska familjerätten mot att ge barn större inflytande i familjerättsprocesser. Frågan om umgängesrätten för barn respektive förälder väcktes först år 1983 och resulterade i en lagändring. Fram tills år 1983 hade umgänget med barn setts som en föräldrarätt för den förälder som inte hade vårdnaden om barnet. Efter lagändringen blev umgänget något som i första hand skulle styras av barnets behov och barnets rätt, vilket föll på föräldrarna att tillgodose. Från tidigt 1990-tal skedde flera ändringar och omformuleringar i föräldrabalkens föreskrifter om vårdnad och umgänge. Ändringarna angav bestämmelse om att domstolen särskilt skulle beakta barns behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna, något som efter missförstånd omformulerades till att domstolen vid sin bedömning även ska överväga eventuella risker för att barnet kan fara illa vid umgänget. År 1996 infördes uttryckliga bestämmelser om barnets rätt att komma till tals i ärenden om vårdnad och umgänge, som sedan följdes av 1998s bestämmelser om hur barnets bästa alltid ska komma i främsta rum vid avgörande om vårdnad och umgänge (Sjösten, 2003).

Sverige ratificerade barnkonventionen år 1990, och alltsedan dess har barnkonventionen vunnit insteg i hela samhället. Barnkonventionen består av sammanlagt 54 artiklar som belyser barns rättigheter. Genom dessa artiklar fastställs att barn ska ses som fullvärdiga människor oavsett ålder. Barn ska ges skydd i de fall barnet behöver det och barnet ska ges utrymme att uttrycka sina åsikter (Barnkonventionen).

Även om barnkonventionen inte är lagstadgad i Sverige kan det omtalade barnperspektivet ses som ett resultat av ratificeringen (Barnombudsmannen). Barnperspektivet tydliggörs främst i barnkonventionens artikel 3 om *barnets bästa i främsta rummet* och artikel 12 om *barnets rätt att säga sin mening* och syns i flera paragrafer i den aktuella lagstiftningen (Sjösten, 2003).

2006 ändrades föräldrabalken (FB) till att ha som utgångspunkt att barnets bästa ska vara avgörande i alla beslut om vårdnad, boende och umgänge. Lagändringen syftade till att barnperspektivet skulle stärkas och att barnet lättare skulle komma till tals (prop. 2005/06:99). Ett barns grundläggande rättigheter anges i 6 kap. 1§ i föräldrabalken (FB). I den står att barn har rätt till *omvårdnad*, såväl fysisk som psykisk. Det anges även barns rätt till *trygghet*, vilket menas bland annat att få leva i ett stabilt förhållande och att ha någon att lita på. Ett stabilt och varaktigt förhållande är viktigt för barn. Längre avbrott från sina föräldrar kan få barnet att

känna sig övergivet och det föreligger då en risk för att barnets trygghetskänsla förstörs. När barnet blir äldre behöver det föräldrarna att identifiera sig med och efterlikna, detta sker bäst om de känslomässiga banden är stabila. Barn har även rätt till *en god fostran* och dit hör att barnet får känna sig behövd och utveckla sina resurser för att slutligen kunna frigöra sig från sitt beroende av föräldrarna. Barn har också behov av samhörighet med båda sina föräldrar. Föräldrarna måste respektera att barnet känner lojalitet med båda sina föräldrar även om dessa är i konflikt med varandra. Barnet ska inte behöva välja sida eller ta ansvar i konflikterna. Vidare sägs det i paragrafen att barn skall *behandlas med aktning för sin person och egenart och får inte utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling*. Vilket innebär att föräldrar ska ta hänsyn till och visa respekt för de individuella egenskaper ett barn har, och med stigande ålder ha rätt till ett starkare integritetsskydd. Det senare menas att barn inte får utsättas för någon form av kroppslig bestraffning. Det är även förbjudet med psykisk bestraffning, så som att låsa in ett barn i en garderob eller hota barnet. De rättigheter barn har gentemot sina föräldrar enligt 6 kap. 1 § FB kan få betydelse vid tvister om vårdnaden om ett barn då domstolen bör välja den lösning som bäst kan tillgodose de angivna rättigheterna.

I 6 kap. 2a§ står det att barnets bästa ska komma i främsta rummet vid avgörande av alla frågor som rör vårdnad, boende och umgänge och vid bedömningen skall det fästas avseende särskilt vid barnets *behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna*. Det ska också beaktas *risken för att barnet utsätts för övergrepp, olovligen förs bort, hålls kvar eller annars far illa*. I propositionen framgår det att det i de allra flesta fall är bäst för barnet att ha en nära och god kontakt med sina föräldrar, men barnets rätt till sina föräldrar får inte innebära att barnet måste leva eller umgås med en förälder under alla förhållanden. Ett barn har en absolut rätt att inte själv bli utsatt för våld, övergrepp eller annan kränkande behandling. Propositionen tar även upp att det är bevisat att det innebär en risk för barnets psykiska hälsa att tvingas se eller höra våld i hemmet, och att reaktionerna kan bli lika allvarliga för ett barn som bevittnar våld som för ett barn som blir direkt utsatt för våld (Prop. 2005/06:99). Vid avgörandet kring dessa frågor skall även hänsyn tas till barnets vilja med beaktande av barnets ålder och mognad (FB 6 kap. 2a§ 2b§). Social- och familjerättssekreterarna som skriver rekommendationer till tingsrätten får här själva avgöra hur mycket hänsyn som ska tas till det barnet säger. I propositionen konstaterar regeringen att gemensam vårdnad i de flesta fall är en ur barnets synvinkel bra vårdnadsform, dock att det är viktigt att domstolen tar en förälders motstånd mot gemensam vårdnad på allvar. Om föräldern utsätter barnet eller någon annan i familjen för övergrepp, är det i princip bäst för barnet att den föräldern inte får del i vårdnaden (Prop. 2005/06:99).

I föräldrabalken står även lagstadgat att barnet skall ha rätt till umgänge med en förälder som det inte bor tillsammans med och att barnets föräldrar har ett gemensamt ansvar för att barnets behov av umgänge med en förälder som barnet inte bor tillsammans med så långt som möjligt tillgodoses (FB 6 kap. 15§). Vill en förälder umgås med sitt barn får rätten besluta om umgänge mellan barnet och den föräldern (a.a. 15a§). Risken för att ett barn kan fara illa ska väga tungt i bedömningen (prop. 2005/06:99). När rätten beslutar om umgänge, får de, om barnet har behov av det, besluta att en person som utses av socialnämnden ska medverka vid umgänget, detta kallas umgängesstöd (a.a. 15c§). I detta kapitel står även att rätten ska se till att frågor om vårdnad, boende och umgänge blir

tillbörligt utreda och att socialnämnden ges tillfälle att lämna upplysningar. Om det behövs utredning kan domstolen ge i uppdrag till socialnämnden att genomföra denna. I praktiken är det familjerättssekreterarna som utreder och om det inte är olämpligt ska de försöka klarlägga barnets inställning och redovisa den för rätten samt ge förslag till beslut (a.a. 19§). Familjerättssekreterarna avgör alltså om det är lämpligt eller inte att samtala med barnet och att höra vad det har att säga. Lagen lämnar även här ett stort tolkningsutrymme åt den enskilda utredaren.

Vid verkställighet av domar, beslut eller avtal skall barnets bästa komma i främsta rummet (FB 21 kap. 1§). Har barnet nått en sådan ålder och mognad att dess vilja bör beaktas, får verkställighet inte ske mot barnets vilja utom då rätten finner det nödvändigt av hänsyn till barnets bästa (a.a. 5§). Rätten ska vägra verkställighet, om det är uppenbart att verkställigheten är oförenlig med barnets bästa (a.a. 6§). I socialtjänstlagens (SoL) andra paragraf står att vid åtgärder som rör barn ska barnets bästa alltid beaktas (SoL 1 kap. 2§). Kapitel fem handlar om särskilt utsatta grupper, bland annat brottsoffer. I 11§ tredje stycket står att socialnämnden särskilt ska beakta att ett barn som bevittnat våld eller andra övergrepp av eller mot närstående är offer för brott och ansvara för att barnet får det stöd och den hjälp som barnet behöver (SoL 5 kap. 11§). Socialnämnden ska erbjuda barnet insatser med utgångspunkt i dess olika behov av skydd, råd och stöd samt vård och behandling (SOF 2014:4). Från första oktober 2014 ska socialnämnden inleda utredning utan dröjsmål på alla anmälningar om att barn bevittnat våld. De ska också bedöma risken för att barnet kommer att utsättas för eller bevittna ytterligare våld (a.a.).

3. TIDIGARE FORSKNING

I det här kapitlet kommer vi framhålla tidigare forskning om barns rätt att komma till tals och umgänge för barn som bevittnat våld. Det finns en del forskare som står i framkanten för forskning inom detta område. Vi har valt att lyfta fram Maria Eriksson, vars specialområde är mäns våld mot kvinnor, föräldraskap och barns situation (Kunskapsbanken, 2014), Gunilla Dahlkild-Öhman, vars forskning handlar om hur professionella, i utredningar om vårdnad, boende och umgänge, hanterar barns erfarenheter av pappas våld mot mamma (Kunskapsbanken, 2014). Vi har även valt att lyfta fram Lotta Dahlstrand som är familjejurist och doktor i civilrätt, där hon främst riktat in sig på familjerätt, samt Karin Röbbäck vars forskning bland annat är inriktad på barns rättigheter, barn i familjerättsliga tvister och barn som upplevt våld (Göteborgs Universitet, 2015).

3.1 Barns rätt att komma till tals

För att barn ska kunna vara delaktiga i de processer som rör dem, är både informationen barnen ges om processen i sig och utrymmet att komma till tals det mest grundläggande. Trots rådande lagstiftning och trots barnkonventionen visar Dahlstrand (2004) i sin avhandling på att det förekommer stora brister när det gäller barns rätt att komma till tals i familjerättsliga processer.

Dahlstrand (2004) skriver om attityderna till barns deltagande i dessa processer och menar att det råder tvivel om barns faktiska kompetens. Även om barns rätt

att komma till tals klart formuleras tydligt i lagtexter, genomsyras den av en bristande tilltro till barnen. Författaren har granskat förarbeten till dessa lagar om barns rätt att komma till tals och menar på att dessa innehåller utsagor som talar om barns kompetens i negativ mening till exempel: hur barn ändrar åsikt från dag till dag. Vilket tyder på att barnens åsikter bör beaktas med en viss skeptiskism. (Dahlstrand, 2004) En brittisk forskning av James och James (1999) visar även den på att trots att det finns en stark lagstiftning som tydligt visar på barns rätt att komma till tals, ser praktiken för barn i umgängesfrågor betydligt annorlunda ut.

I Dahlstrands (2004) resultatdel beskriver författaren inledningsvis hur utredningar gjorda av socialnämnden innehåller den information om barnen och barnets åsikter som ska ligga till grund för ett beslut i domstol. Resultatet av undersökningen visar vidare på att vilket sätt barns önskemål framställdes i socialnämndens utredning hade stor betydelse för hur barnets åsikter sedan respekterades vid domstolsbeslut. Det framgår även av studien att endast 50 % av barnen fick komma till tals i vårdnads och umgängesprocesser där föräldrarna inte kunde komma överens, utan en utredning var aktuell. Resultatet visar också att åldern hade en framträdande betydelse för om barnet fick komma till tals eller inte, där barn i åldersgruppen 3-6 hade svårast att komma till tals i samtliga undersökningar (Dahlstrand, 2004). Att åldern är en relevant del för barns rätt att komma till tals stöds av Dahlkild-Öhman (2011) som i sin avhandling menar att barnen delas upp i olika kategorier: barn man inte ska, eller inte kan prata med samt barn man kan, eller ska prata med. Motiven för att inte samtala med barn handlar enligt författaren främst om barnens ålder. Sundhall (2012) lyfter ytterligare en anledning till att barn inte delaktiggörs och menar att det beror på normer och föreställningar om vad barn är och vad de behöver. Barn ses som en homogen grupp så till vida att de har samma förutsättningar och därav generaliseras även barns kapacitet till delaktighet.

Resultatet i Dahlkild-Öhmans avhandling visar vidare på graderingen av det sätt barnets åsikter redovisades i domstolsakterna. Det var sammanlagt endast 41 % av barnen i studien, vars åsikter ansågs var säkerställda, och även här går att urskilja tydliga skillnader på ålder hos barnen, där barn yngre än tolv år inte fick sina åsikter redovisade på ett klart sätt. Antingen framgick inte barnets åsikter över huvud taget, eller framgick barnets åsikter endast genom andrahandsuppgifter. Uppgifterna kom istället från föräldrar eller andra vuxna, vilket författaren menar visar tydligt på hur barnet inte ses som huvudperson. (Dahlkild-Öhman, 2011) Uppgifter om redovisningar av barns vilja finner stöd i flera olika studier. Ett exempel på detta är Röbbäcks (2012) studie från 2007 där barnets vilja endast redovisades för 15 av 35 barn, vilket är mindre än hälften av barnen som ingick i studien.

Röbbäck (2012) skriver om hur utsatta barns vilja framställs i verkställighet av umgängestvister, där svårigheterna för barn att komma till tals och att få sin vilja beaktad i dessa processer framgår. Författaren lyfter ytterligare en intressant vinkel och menar att det finns en viss problematik i att barns ovilja till umgänge med sin förälder ifrågasätts i större utsträckning än i de fall barnet vill träffa sin förälder. Att barnet vill träffa sin förälder ses som en sanning och en ovilja blir tvärtom något överkligt, något som påverkats av olika faktorer, eller något som är en tillfällig inställning hos barnet. Barnets röst och barnets utrymme för sin åsikt tycks alltså begränsas till de fall barnet är positiv till ett umgänge.

3.2 Att prata om våldet

I Maria Erikssons avhandling *I Skuggan av pappa – familjerätten och hanteringen av fädrens våld* som bygger på forskningsprojektet *För barnets bästa: Kön, våld och föräldraskap vid skilsmässor och separationer* har hon intervjuat familjerättssekreterare och våldsutsatta föräldrar, för att kartlägga huruvida man beaktade våldet i föräldrarnas före detta relation vid utredningar och beslut. Ur materialet framkommer att familjerättssekreterarna anser att det i stor utsträckning hålls samtal med barnen, men poängterar samtidigt att det är desto mer ovanligt att det pratas om våldet vissa av de aktuella barnen upplevt (Eriksson, 2003). Dahlkild-Öhman (2011) går djupare in på hur de professionella i flera fall drar sig för att prata med barnet om barnens bevitnande av våld. De främsta orsakerna som lyfts upp är att skona barnet från våldet det inte påstått sett, att barnet är för litet för att förstå, eller att ett samtal om våldet är alldeles för känsligt för barnet. Vidare kan faktorer utanför barnet självt vara avgörande för hur mycket utrymme barnet ges att prata om det bevitnade våldet. Författaren menar att relationen mellan barnet och föräldrarna kan spela en stor roll för om man ska prata om pappas våld mot mamma. Detta hör ihop med en lojalitetsprincip där man inte vill att barnets röst ska påverkas av vare sig mamma eller pappa. Barnets kontakt med andra professionella spelar också en avgörande roll i många fall. Har barnet en etablerad terapeutkontakt tycks detta kunna innebära att ansvaret i att prata om våldet förskjuts till denne (Dahlkild-Öhman, 2011). Det finns alltså en känsla av att utredare inte vill kännas vid samtal om våld som sin uppgift och därav kan barnets egen upplevelse av våldet vara uppgifter som saknas i utredningen.

3.3 Umgänge för barn som bevittnat våld

I Erikssons studie beskriver föräldrarna i intervjuerna hur det var under relationen och hur det är i dagsläget efter separationen. De våldsutsatta föräldrarna upplevde att socialtjänsten och familjerätten inte tog våldet på allvar, utan att de endast fokuserade på hur situationen var här och nu (Eriksson, 2003). Av studien framgick även att de våldsutsatta föräldrarna upplevde att de tvingade sina barn till umgänge, inte för att de ansåg att det var till barnets bästa, utan för att de kände sig tvingade. De upplevde att den andre föräldern har *rätt till sina barn* och att social- och familjerättssekreterare pressar dem till att gå med på umgänge. För samtliga av de våldsutsatta föräldrarna var barnens trygghet det viktigaste och mest centrala. Denna trygghet upplevde de inte i samband med umgänget (Eriksson, 2003). En amerikansk forskning framhåller hur barn som lever, eller har levt med våld i familjen löper större risk för att själva bli utsatta. Av resultatet från mer än 36 olika studier gjorda i USA, framkommer att mellan 30% - 60% av dessa barn blir fysiskt våldsutsatta (Edelson, 1999).

Eriksson talar om barnets bästa som ett diffust begrepp med stort utrymme för tolkning. I frågor om barns umgänge med en förälder som utsatt den andra föräldern för våld, menar författaren att den generella tolkningen av barnets bästa innebär att barnet har obevakat fysiskt umgänge med den föräldern barnet inte bor tillsammans med. Detta menar författaren tillhör den normativa bilden av den separerade kärnfamiljen, som utgår från att en god kontakt med båda föräldrar är eftersträvänsvärt och förenligt med barnets bästa (Eriksson, 2003). Eriksson säger att det i förarbeten står skrivet att det finns undantag då dessa generella principer om barnets kontakt med båda sina föräldrar inte bör tillämpas. När dessa principer inte bör tillämpas lämnas dock oklart. Vilka risker som finns för barnet att ha umgänge med en våldsutövande förälder, samt vad forskning och beprövad

erfarenhet säger om hur dessa ärenden ska behandlas för att trygga barnen, står också oklart. Detta är något författaren ställer sig frågande till i frågor som rör barnets bästa (Eriksson, 2003). Detta kan jämföras med liknande forskning gjord i USA. På senare år har våld i nära relationer kommit att beaktas i vårdnad-, boende- och umgängesbeslut i USA. Vad som betonas är olika, men oron över säkerheten för barnet och den våldsutsatta föräldern är det primära när domstolarna ska besluta i dessa frågor. Detta är allmänt accepterat men tycks vara svårt att implementera i det praktiska arbetet, och det är likt Sverige, ytterst sällan en våldsutövande förälder inte har umgänge med sitt barn (Jaffe m fl, 2005; Silverman m fl, 2004). Jaffe m fl (2005) beskriver även hur domare i många fall menar att ett avbrytande av ett redan etablerat umgänge är en allt för drastiskt åtgärd, även i de fall där konkreta hot mot barnet eller boendeföräldern förekommer efter det att umgänget kommit igång.

Av resultatet i Erikssons studie framgick att den övervägande synen hos familjerätten går i linje med den separerade kärnfamiljen som norm, att barn ska ha kontakt med föräldern de inte bor hos. Det förutsätts att båda föräldrarna är lika viktiga för barnet och att de därav bör fortsätta dela föräldraskapet (Eriksson, 2003). Detta tycks ge en ensidig och tunn bild av en verklighet som är betydligt mer komplex än så. Författaren menar att diskussionen kring närvaron av den våldsutövande föräldern, i negativ mening, är bristande. Bilden av den separerade kärnfamiljen som norm fokuserar uteslutande på och underlättar den våldsutövande förälderns kontakt med barnet, men tar desto mindre hänsyn till barnet som brottsoffer, barnets eventuella behov av skydd, samt vad som är bäst för barnet i varje enskilt fall (Eriksson, 2003). Denna problematisering finner stöd i Marianne Hester och Lorraine Radfords (1996) studie där de i en jämförelse mellan England och Danmark undersökte säkerheten med umgänge efter separation då det förekommit våld i familjen. De professionella som intervjuades i England tolkade Children Act 1989, den parlamentsakt som reglerar lagstiftningen om barns förhållanden, på så sätt att kontakten med en våldsutövande pappa prioriterades i högre utsträckning än barnskyddet, och detta trots att det i Children Act uttryckligen står att barnskyddet ska beaktas (Hester & Radford, 1996).

I Danmark fanns en liknande föreställning om att barnet skulle ha kontakt med den föräldern de inte bor hos. Skillnaden här var att de professionella, till skillnad från de professionella i England, arbetade närmre barnen i fråga och kunde på så sätt höra vad barnet hade att säga om sin situation, samt klarlägga det individuella barnets behov av kontakt med den våldsutövande föräldern. Hester och Radford (1996) menar att det i Danmark därför beslutades att barn inte skulle ha kontakt med sin pappa som tidigare utövat våld mot mamma, i större utsträckning än i England. Utifrån Erikssons beskrivningar om den normativa separerade kärnfamiljen som absolut och stark, tyder detta resonemang på en bredare förståelse för våldets inverkan på barnet. Att det enskilda barnets situation och behov kartläggs innan ett beslut tas, bör vara en självklarhet (Eriksson, 2003).

Familjerättssekreterarna i Erikssons studie menade att barn ser sig som en del av båda föräldrarna och att de därför behöver få en realistisk bild av den våldsutövande föräldern, för att se att denne inte bara har negativa sidor. I den meningen skiljer familjerättssekreterarna på den våldsutövande förälderns beteende mot den andra föräldern, och beteendet mot barnet. Det förutsätts att dessa två relationer är oberoende av varandra (Eriksson, 2003). Denna uppfattning går att återfinna även i internationell forskning. I den engelska studiens resultat

framgår att de professionella i England skiljer på våldet i familjen och relationen till barnet (Hester och Radford, 1996), vilket stämmer överens med forskning från USA där många domstolar anser att man kan utöva våld mot den andre föräldern men ändå vara en bra förälder till barnet (Jaffe m fl, 2005).

Flera av familjerättssekreterarna i studien tyckte vidare inte att våldet som förekommit inom familjen var ett problem i vårdnads och umgängestvister, så länge inte barnet varit direkt utsatt för våld. Alla var överens om att ett umgänge mellan barnet och den våldsutövande föräldern skulle finnas, men det rådde delade meningar om huruvida gemensam vårdnad var lämpligt. Hur man såg på utgången i de vårdnads- och umgängestvister där den ena föräldern utövat våld mot den andra kan ha att göra med de enskilda familjerättssekreterarnas personliga syn på våld och bevittnat våld, vilka varierade. Att ett umgänge alltid skulle komma till stånd motiverades av familjerättssekreterarna som att barns behov av och rätten till kontakt med båda sina föräldrar, gäller även de som bevittnat våld (Eriksson, 2003). Resonemanget ges stöd av forskare från USA som inte ansåg att våldet föräldrarna i mellan behövde beaktas vid en dom (Klein & Orloff, 1993; Silverman, 2004). Morill m fl (2005) menar dessutom att konsekvenserna för barnet inte är så pass stora att man behöver begränsa den våldsutövande föräldrarnas kontakt med barnet.

Familjerättssekreterarnas resonemang, såväl som de amerikanska forskarnas resonemang kring att barnet inte skadas av den ena föräldrarnas våld mot den andra strider emot annan befintlig forskning som redovisar hur även bevittnat våld kan leda till såväl fysiska som psykiska problem på både kort och lång sikt. Här tas bland annat upp astma, magont, koncentrationssvårigheter, ångest, samt självdestruktivitet hos barn som bevittnat våld. Vidare tilläggs att psykiska och sociala problem senare i livet som depression, traumasymtom och alkoholism också kan kopplas till det bevittnade våldet. Det tilläggs även att en person som bevittnat våld i barndomen i högre utsträckning utsätts eller utsätter andra för våld i vuxen ålder (Överlien, 2010)

4. TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER

Här presenteras de teoretiska utgångspunkter vi valt för vår studie. Barndomssociologin utgår från tidigare nämnda FN:s barnkonvention och vi tycker därför den är passande för vår studie. Vi har även valt att använda delaktighet- och omsorgsperspektivet eftersom vi anser att det speglar dynamiken i samhällsdebatten och i rådande lagstiftning. I sista delen presenteras kort Harts delaktighetsstege.

4.1 Barndomssociologi

I samband med barnkonventionens genomslag under 1990-talet kom barndomssociologin att växa fram och bli ett eget forskningsfält. Barndomssociologin är influerad av socialkonstruktivismen vilket är ett samhällvetenskapligt perspektiv som menar att människors verklighet är socialt konstruerad och kan ses som ett resultat av mellanmännisklig interaktion och samspel (Nationalencyklopedin). Socialkonstruktivismen kan ses som en motsats till ett biologiskt synsätt och menar att könsroller, genus, etnicitet och ålder konstrueras i ett socialt samspel och är därför föränderligt beroende på tid och

rum. Utifrån ett socialkonstruktivistiskt perspektiv ses barn och vuxna som två socialt skapade kategorier. Kategorierna är inte naturligt givna och inte heller hur man som barn respektive vuxen är och ska agera (Nationalencyklopedin; James & Prout, 1997).

Barndomssociologin ser barn och barndomen som socialt och kulturellt skapade fenomen, präglad av tid och rum och kan därför inte ses som något konstant och givet (Eriksson & Eriksson, 2008). Idag ser vi på barn och vuxna som två skilda kategorier som kontrasteras mot varandra. Med denna indelning medföljer normer och regleringar kring hur dessa två kategorier bör förhålla sig till varandra. Normer och lagar talar till exempel om att barn är mer sårbara och därför i behov av vuxnas skydd (Eriksson & Eriksson, 2008).

Barndomssociologin kritiserar en traditionell socialisationsteori och utvecklingspsykologi för den underordnade roll barn ges och menar att barndomen enbart ses som ett led mot målet att bli vuxen. Istället för att se barn och barndomen som ett nödvändigt steg, fokuserar barndomssociologin på barnen som individer i nuet, som egna personer och som kompetenta aktörer som själva iakttar, tolkar, bedömer och agerar (Eriksson & Eriksson, 2008). Att barn ses som kompetenta aktörer har gett barn det fullvärdiga medborgarskap, vilket barn traditionellt sätt inte fått ta del av. Medborgarskapet handlar om rättigheter, och dessa rättigheter kategoriseras utifrån barnkonventionen som: samhälleliga resurser, skydd och delaktighet (a.a.), där främst de sistnämnda och möjligheten att kombinera dessa diskuteras.

Barnets rätt till skydd och barnets rätt till delaktighet benämns med andra ord som ett omsorgs- och delaktighetsperspektiv. Omsorgsperspektivet betonar barns behov av skydd, ledning och kontroll från vuxna, vilket innebär att barnets ställning som omsorgstagare blir beroende och där med underordnad omsorgsgivaren. Den beroendeställning barnet är i innebär ofta att barnet ses som omoget och måste mogna innan de får samma ställning som den vuxna. Skälet bakom denna begränsning är skydd, då man anser att barnet saknar ansvarsfullhet, kapacitet och kompetens (James & Prout, 1997). Omsorgsperspektivet är ett vuxenperspektiv och det är den vuxna som ges tolkningsföreträde att bedöma vad som är barnets bästa (Röbäck, 2012).

Delaktighet är ett vitt begrepp och kan användas i många olika sammanhang, det är därför av vikt att begreppet definieras. Två huvudsakliga indelningar kan urskiljas; delaktighet som generellt deltagande i en aktivitet och delaktighet i beslutsfattande (Elvstrand, 2009). Vi har i vår studie valt att använda den sistnämnda definitionen, då den bäst kan kopplas till vårt syfte och frågeställningar. Delaktighet i beslutsfattande är centralt i barndomssociologin och barnkonventionen (a.a.). Ett delaktighetsperspektiv innebär tillskillnad från omsorgsperspektivet att barn är kompetenta aktörer, med rätt att hävda sig och komma till tals i de frågor som berör dem (Eriksson & Eriksson, 2008). Målet är att förverkliga barns rättigheter och förbättra beslutsprocessen (Elvstrand, 2009).

4.2 Delaktighetsstegen

Roger Hart (1992) är professor i psykologi och har forskat om barns deltagande och utveckling i relation till sin omgivning. En förutsättning för ett demokratiskt samhälle är att dess medborgare får komma till tals och delaktiggörs, så skriver

Hart (1992) inledningsvis och menar att detta bör gälla även för barn. För att beskriva barns delaktighet utvecklade han den så kallade delaktighetsstegen. Delaktighetsstegen är en modell innehållande åtta olika steg på vilka barns olika grader av deltagande beskrivs.

Stegens tre första steg är kategoriserad som icke-delaktighet och innehåller manipulation, dekoration och symbol, vilka alla tre enbart visar på en skenbar, falsk delaktighet hos barnet. Manipulation kan vara att barn övertalas att framföra en åsikt utan att riktigt förstå innebörden i det som de säger. Hart ger exempel och liknar detta med när barn bär plakat med politiska budskap som de inte förstår. Dekoration handlar om att barn används på olika sätt som ett symbolvärde för att stärka vuxnas budskap, till exempel i marknadsföring av varor. Barnet används som symbolvärde för att det ser bra ut utåt. Hart (1992) skriver om fyra krav som måste uppfyllas för att barnet ska anses vara delaktigt; barnen måste förstå intentionerna med situationen, barnen ska veta vem som fattat beslut avseende deras medverkande och varför, barnen ska ha en meningsfull roll och barnen ska frivilligt ha valt att medverka samt förstått vad situationen innebär. Vid steg ett till tre är barnet alltså inte delaktigt överhuvudtaget utan det är först från och med delaktighetsstegens fjärde steg som barnets olika grader av delaktighet berörs. Det fjärde steget innebär att barnet är anvisad, men informerad. Det är först vid detta steg som barnet synliggörs och på så sätt uppnår modellens första grad av delaktighet. Barnet synliggörs genom att tilldelas information om vad saken gäller, barnet ges dock inget aktörskap och inte heller möjlighet att komma till tals. I det femte steget, konsulterad och informerad får barnet chans att yttra sig men initiativ tas och beslut avgörs av vuxna. På det sjätte steget får barnet delta i beslut men besluten sker på initiativ av vuxna. På det sjunde och åttonde steget möjliggörs initiativ och beslut, respektive tas initiativ och beslut av barnet, tillsammans med vuxna. Dessa steg ger alltså barnet möjlighet till tolkningsföreträde om vad som är bäst för barnet själv (Hart, 1992).

4.3 Teoridiskussion

Vi hade långa diskussioner kring vilken eller vilka teorier vi skulle använda oss av. Det landade till slut i barndomssociologin, omsorg- och delaktighetsperspektiven, samt Harts delaktighetsstege. Då vi ville undersöka hur barnets bästa beaktas i umgängesfrågor, när ena föräldern utövade våld mot den andra ansåg vi att dessa var passande. Barndomssociologin tar upp hur man ser på barn nu och förr, omsorg- och delaktighetsperspektiven belyser barns behov av skydd kontra deras rätt till delaktighet. Delaktighetsstegen är ytterligare ett mätinstrument för att bedöma barnets delaktighet.

Vi diskuterade om vi skulle ha bland annat anknytningsteorin för att belysa konsekvenserna av ett umgänge med en våldsutövande förälder, samt avsaknaden av ett umgänge med densamma. Vi kom fram till att detta hade blivit överflödigt och gjort syftet spretigt. För att man tydligt ska kunna följa syfte och frågeställningar i analysen valde vi därför bort denna teori.

5. METOD

I detta kapitel kommer vi presentera vilka förkunskaper vi hade kring ämnet, hur vi gick tillväga för att genomföra studien, samt vilka etiska aspekter vi tagit hänsyn till.

5.1 Förförståelse

Under vår praktiktermin praktiserade en av oss på ett kommunalt skyddat boende för våldsutsatta kvinnor. Det uppmärksammades att många av de barn som bodde tillsammans med sin förälder på boendet, fick umgänge med föräldern som utsatt den andre föräldern för våld. Detta skedde i flera uppmärksammade fall trots att barnen motsatte sig att träffa våldsutövaren. Under vår juridiktermin på socionomprogrammet stötte vi på barnperspektivet i flera lagar och balkar. Barnets bästa i främsta rum, och att beakta barnets intresse går tydligt att urskilja i lagtexten. Den samlade kunskap vi sedan tidigare erhållit kolliderade med den praktik en av oss mötte, vilket gjorde oss nyfikna på att utforska området djupare. Trots den tidigare uppfattning vi haft kring ämnet har vi försökt vara så objektiva som möjligt och inte försökt vinkla resultatet. Det går dock aldrig att helt bortse från de tankar man har kring ämnet, men vår ambition har varit att det inte ska påverka resultat och analys.

5.2 Forskningsintresse & Metodologisk ansats

Innan arbetet med vår studie drog igång var vår kunskap om vårt valda ämne i stort sätt obefintligt. Vi hade likt ovanstående stycke läst om barnperspektivet och vi hade sett hur retorik och praktik skiljde sig åt. Utöver detta hade vi inte speciellt mycket kunskap. Denna studie kom därför att bli av utforskande karaktär, som främst går ut på att söka ny kunskap kring ett område som för oss var ganska outforskat (Rosengren & Arvidsson, 2002).

Vi har i vår studie valt att använda oss av en kvalitativ ansats. En kvalitativ undersökning används när forskningen avser att gå på djupet av det ämne som undersöks. Detta genom att beskriva hur, vad och varför saker sker och tolka dessa utifrån den kontext och det sammanhang personen eller personerna befinner sig i (Bryman, 2008). Till skillnad från en kvantitativ undersökning fokuserar den kvalitativa på ord, uppfattningar och känslor från deltagarna, vilka forskaren genom till exempel intervjuer skapar en relation till. I dessa intervjuer ges personen utrymme att uttrycka känslor och åsikter genom forskarens flexibilitet samt öppna frågor (a.a.).

5.3 Datainsamlingsmetod

Vi har valt att göra en kvalitativ intervju eftersom det är de yrkesverksammas upplevelser av hur bedömningen av barnets bästa som är av intresse. Intervjuaren kan då vara mer flexibel och har möjlighet att följa intervjupersonen i den riktning som denne går. Fokus ligger på det som upplevs viktigt för intervjupersonen (Bryman, 2008). Man kan utföra intervjuer på olika sätt, vi valde att göra semistrukturerade intervjuer. En semistrukturerad intervju är en blandning mellan ostrukturerad och strukturerad intervju. I den semistrukturerade intervjun har forskaren med sig några specifika teman eller frågor, men dessa behöver inte ske i en specifik ordning och forskaren ger personen i intervjun utrymme att utforma svaren själv. Forskaren kan således få djupare svar och möjlighet att ställa frågor

som inte varit på förhand definierade, utan istället spinna vidare på vad personen i fråga har sagt för att på så sätt få en mer detaljerad bild (a.a.).

5.4 Tillvägagångssätt

För att kunna besvara vårt syfte och våra frågeställningar var ambitionen att intervjua olika yrkesverksamma personer som arbetar med beslut kring umgänge mellan barn och en förälder som utsatt den andre föräldern för våld. Eftersom det är tingsrätten som beslutar om detta valde vi att intervjua dem. Tingsrätten använder rekommendationer från familjerätten och socialtjänsten vid sina beslut så vi valde att intervjua dem också. Under tingsrättsförhandlingen företräds den våldsutsatta föräldern av en advokat, och då vi ansåg att advokater som arbetar med detta har erfarenhet och upplevelser kring hur det brukar gå till under dessa förhandlingar, intervjuade vi även en advokat. Dömer tingsrätten att det ska vara övervakat umgänge kan detta ske på ett umgängescenter, och av den anledningen valde vi även att utföra en intervju på ett umgängescenter. Blir en person utsatt för våld kan denne flytta till ett skyddat boende och bo där tillsammans med sina barn. Personalen på boendet träffar således barnen före och efter umgänget och för att få höra deras erfarenheter och upplevelser intervjuade vi även dem. När vi valde vilka personer som vi skulle intervjua till vår undersökning valde vi alltså specifika yrkesgrupper. Urvalet var målinriktat då vi valde ut intervjupersoner som är relevanta för våra frågeställningar (Bryman, 2008). Vi utgick från specifika roller, i detta fall personal från utvalda arbetsplatser som vi tror besitter speciella kunskaper eller har en information kring det vi avser undersöka och som vi inte kan tillägnas på något annat sätt.

För att få tag i de intervjupersoner vi ville intervjua sökte vi på internet och i de fall vi hittade ett nummer, ringde vi och de fall vi hittade en mail, mailade vi. Vi både mailade och ringde socialsekreterare i hela södra Skåne, samt tog kontakt med yrkesverksamma i våra hemkommuner. I många fall fick vi inget svar alls, och i andra fick vi ett nej, oftast på grund av att de inte hade tid eller att de inte fann att deras verksamhet var relevant för vår studie. Vi uppmärksammade även att ett flertal personer ville ta del av de frågor vi skulle ställa vid en eventuell intervju. Att det var så svårt att få tag i personer som ville delta i vår intervju och den osäkerhet vi mötte när vi berättade om vårt syfte tolkar vi som att detta är ett svårt ämne. Både våld och barnets bästa är omtvistade begrepp och vi tror att det kan vara därför många drog sig för att delta i vår studie. De som ställde upp var dock entusiastiska och svarade mer än gärna på våra frågor. Vi skickade ut ett informationsbrev till intervjupersonerna (samtyckeskrevet) (bilaga 2), samt en samtyckesblankett till respektive chef (bilaga 4).

Vi spelade in alla intervjuer utom telefonintervjun. Intervjuerna varade mellan 40 och 90 minuter. Alla inspelade intervjuer transkriberades. Vi tematiserade sedan intervjuerna, det vill säga definierade teman utifrån innehållet, för att lättare få en helhet över vad som hade sagts, och vad som var väsentligt för våra frågeställningar (Kvale & Brinkmann, 2009). Vi kunde sedan gå vidare till att redovisa våra resultat och därefter analysera dem med hjälp av våra teorier, tidigare forskning och bakgrund. Det hela resulterade i fem teman vilka vi presenterar i resultat- och analyskapitlet.

5.5 Intervjuerna

Vi utförde sju intervjuer med åtta personer. Vid ett av intervjutillfällena var det alltså två personer från samma verksamhet med. Sex av intervjuerna utfördes

ansikte mot ansikte på respektive arbetsplats, en utfördes hemma hos en av oss. En av intervjuerna utfördes över telefon, nackdelen med detta är att vi som intervjuare inte har tillgång till intervjupersonens gester och ansiktsuttryck (Kvale & Brinkmann, 2009). Fördelen i vårt fall var att vi fick möjlighet att utföra en intervju med en person som geografiskt bor långt ifrån oss. Intervjupersonen ska känna sig fri och bekväm att prata om privata händelser eller kritiskt granska sin eller andras verksamheter (Kvale & Brinkmann, 2009). Det är upp till oss intervjuare att skapa denna trygga och sociala miljö (a.a.) och vi ansåg därför att intervjun inte blev sämre för att den utfördes hemma hos en av oss. Vi anser heller inte att telefonintervjun är mindre tillförlitlig på grund av intervjun inte kunde utföras ansikte mot ansikte. En intervju är inte ett samtal mellan två likställda parter, utan vi styr och kontrollerar samtalet (Kvale & Brinkmann, 2009). Vi försökte, trots vetskapen om denna maktdimension, att föra en så lättsam och avslappnad intervju som möjligt.

Vid intervjuerna fick de skriva under en blankett (Bilaga 3) som förklarade att de fick avbryta sitt deltagande när som helst utan någon förklaring (informationskravet). Vi talade även om detta, samt berättade att de kommer vara anonyma i studien (konfidentialitetskravet).

5.6 Forskarrollen

I en kvalitativ undersökning får intervjuaren ta del av intervjupersonens tankar och känslor, de skapar på så sätt en relation till varandra (Bryman, 2008). Det är viktigt att ha i åtanke att det är intervjupersonens subjektiva åsikter som framförs i intervjun och inte en absolut sanning, detta är viktigt att vara medveten om när man tolkar och analyserar materialet (Kvale & Brinkmann, 2009).

Vi som skrivit detta arbete utgör en homogen grupp sett till ålder, kön och utbildning, då vi båda är under 25 år, kvinnor och läser socionomprogrammet på Malmö högskola. Genom vår utbildning har vi en förförståelse för människor som lever i social utsatthet och rådande lagstiftning som rör våra frågeställningar. Vi upplever inte att vår ålder, kön eller utbildningsbakgrund har haft märkbar påverkan på vår forskarroll. Att en av oss gjorde sin praktik på ett skyddat boende för våldsutsatta kvinnor har resulterat i att vi båda diskuterat och upprörts över barnens situation. Detta har färgat oss men vi har försökt förhålla öppet till vårt empiriska material. Vi har också påmint varandra om att det är en ensidig bild vi har och därför inte låtit oss styras av den.

5.7 Etiska överväganden

I valet om vilka som ska ingå i vårt material, finns det vissa etiska aspekter som forskaren bör beakta. Forsman (1997) skriver om Belmont-rapportens regler kring rättvisa på social och individuell nivå, vilket innebär att forskaren inte bör utsätta redan svaga grupper eller individer för risker som kan medföra vid deltagandet i forskningen. "Svagare" grupper eller personer kan här innefatta människor i behandling, minderåriga, eller anhöriga. Överväganden bör även göras i alla fall där ett deltagande kan bli känsligt för individen som ska ingå (Forsman, 1997). I vår studie är vi intresserade av hur väl barnperspektivet beaktas i beslut om umgänge, i de fall där den ena föräldern utsatt den andra för våld. Vi har i vår undersökning pratat med professionella från olika arbetsplatser vilka vi anser är relevanta för vår undersökning. Vi har av flera anledningar aktivt valt bort att prata med både de barn som är berörda av frågan vi avser undersöka, och även de berörda barnens föräldrar. Först och främst av etiska aspekter då det vi undersöker

och det vi avser ställa frågor om kan vara mycket känsligt. För det andra handlar det i det ena fallet om små barn, som förutom det faktum att de är minderåriga, inte kan avgöra vad deras medverkan ska röra upp för känslor, och inte heller vad deras deltagande kan innebära för dem direkt eller i framtiden. En annan anledning är att vår forskningsfråga och våra frågeställningar kan besvaras med enbart professionellas hjälp. Det kan alltid problematiseras och ifrågasättas hur berörda människor sällan får tala i de fall som rör dem, utan att det istället tenderar att handla om hur professionella upplevelser av den andra. I vårt fall fokuserar vi dock mer på hur barnperspektivet beaktas snarare än upplevs, och själva beaktningen i de beslut som tas besvaras därför bäst av de som fattar beslut, eller de som är insatta i hur beslutet fattas.

5.8 Reliabilitet och validitet

Reliabilitet innebär tillförlitlighet hos en mätning. Det vill säga om vi kan lita på resultatet av vår studie. Ofta används det i förhållande till frågan om resultatet var detsamma vid upprepade mätningar och oberoende av vem som utför testet. Oberoende studier som ger samma eller liknande resultat har en hög reliabilitet (Kvale & Brinkmann, 2009). Hade en liknande studie gjorts av andra intervjuare hade svaren kunnat bli annorlunda, eftersom det är subjektiva svar och åsikter är föränderligt över tid och rum (a.a.). Det är därför svårt att svara på om vår studie har hög eller låg reliabilitet.

Med validitet menas ifall en undersökning undersöker det den påstår sig att undersöka (Kvale & Brinkmann, 2009). Vi avsåg att undersöka hur verksamma bedömer barnets bästa i umgängesfrågor, när ena föräldern utövat våld mot den andra. För att besvara detta utförde vi intervjuer med personer från olika verksamheter, som är med i många bedömnings- eller beslutsled gällande umgänge. Vi fick på så sätt ett brett spann av yrkesverksamma. Vi utförde kvalitativa intervjuer vilket gjorde det möjligt att ställa följdfrågor eller be intervjupersonen svara på frågan på ett annat sätt så att vi förstod. Detta minskade risken att vi skulle tolka det som sagts på ett annat sätt än de intervjupersonen ämnat. Våra teoretiska utgångspunkter, frågeställningar, vår tidigare forskning samt valet av intervjupersoner har hjälpt oss finna det vi ämnar undersöka, och studien har på så sätt hög validitet.

5.9 Arbetsfördelning

Vi kom överens från början att vi skulle skriva denna studie tillsammans, och det har vi gjort. Vi har tillsammans tagit de kontakter som krävts och har båda medverkat vid samtliga intervjuer. Den uppdelning som gjorts var vid litteraturgenomgången. Vi har hela tiden haft pågående diskussioner för att båda ska vara lika insatta i alla delar av studien. Vi har skrivit tillsammans tidigare utan svårigheter och samarbetet har fungerat bra även denna gång.

6. RESULTAT OCH ANALYS

I detta avsnitt kommer analysen av det empiriska materialet att redovisas. Det empiriska materialet har analyserats utifrån vår tidigare forskning, lagar och våra teoretiska utgångspunkter. För att det ska vara lätt att följa texten har vi valt att dela upp avsnittet i underrubriker som är; Bevittnat våld, hänsyn till bevittnat våld

i arbetet, barnets bästa, barns delaktighet, samt umgänge. De frågeställningar vi sökt svara på är:

- Vad innebär barnets bästa för de yrkesverksamma som kommer i kontakt med barn som bevittnat våld?
- Vad innebär bevittnat våld för de yrkesverksamma och hur beaktas detta av de som arbetar med barnen?
- Hur mycket inflytande anser de yrkesverksamma att barnet ska ges vid processer som rör dem?

6.1 Intervjupersonerna

Av de åtta intervjupersonerna är majoriteten kvinnor och socionomer. De två som inte är socionomer är advokat och rådmän. På sin nuvarande arbetsplats har de jobbat mellan ett och femton år.

6.2 Bevittnat våld

De flesta av intervjupersonerna anser att bevittnat våld är att man befunnit sig i en miljö där våld förekommit. Barnet behöver inte ha sett det med sina egna ögon utan det kan ha hört det medan det ligger på sitt rum eller känt av att det är en konfliktfylld stämning mellan föräldrarna. En av intervjupersonerna säger:

”...så om jag befinner mig i lägenheten så har jag bevittnat våldet...”

En av intervjupersonerna går steget längre och säger att bevittnat våld är barnmisshandel, att det är psykiskt våld. Det kan kopplas till hur man utifrån lagen valt att se på bevittnat våld, då man ses som ett brottsoffer (SoL 5 kap. 11§). En annan av intervjupersonerna såg dock på bevittnat våld annorlunda. Hen uttryckte att det måste vara dokumenterat någonstans att barnet bevittnat våldet. Hen säger att man inte bara kan anta att ett barn bevittnat våld för att någon säger det, utan det måste vara styrkt på något vis. Intervjupersonen fortsätter och säger att i brottmål måste allt vara ställt bortom allt rimligt tvivel för att någon ska bli dömd och det är därför är många polisanmälningar och förundersökningar som läggs ned. Detta gör att det är svårt för domstolen att veta om barnet bevittnat våld eller inte, då det finns en osäkerhet kring om det förekommit våld. Att intervjupersonerna har olika uppfattning om vad bevittnat våld är kan kopplas till familjerättssekreterarna i Erikssons studie. Utgången i de olika familjerättssekreterarnas utredningar bottnade i deras subjektiva syn på våld och bevittnat våld (Eriksson, 2003). Att verksamma personer som arbetar med barn som bevittnat våld definierar bevittnat våld olika ger i förlängningen olika utgångar i beslut. Det är förbjudet att utsätta barn för kränkande behandling (FB 6 kap. 1§) och om definitionen skiljer sig om bevittnat våld anses vara en kränkande behandling eller inte gör att beslut kring vårdnad, boende och umgänge kan se väldigt olika ut, då det är den beslutsfattandes subjektiva åsikt som råder.

Vid samtal om huruvida relationen mellan barnet och den våldsutövande föräldern påverkades barnets bevittnande av våldet rådde delade meningar. En av intervjupersonerna uttrycker att hen har svårt att förstå hur man kan vara en bra förälder om man utövar våld mot den andre föräldern. De andra intervjupersonerna skiljer dock på den våldsutövandes relation till den andre föräldern och hens relation till barnet. En av intervjupersonerna säger:

...och därför är det bra att få en tredje part som kan se att... okej du kanske har varit förjävlig mot ditt ex, men du kan vara en fantastisk förälder, och du är viktig... det är viktigt att du inte försvinner.

Detta går i linje med familjerättssekreterarna i Erikssons studie som menade att barn ser sig som en del av båda föräldrarna och att de därför behöver få en realistisk bild av den våldsutövande föräldern, för att se att denne inte bara har negativa sidor. De uttryckte också att våldet som förekommit i familjen inte var ett problem vid vårdnad- och umgängesfrågor, så länge inte barnet varit direkt utsatt. I den meningen skiljer familjerättssekreterarna på den våldsutövande förälderns beteende mot den andra föräldern, och beteendet mot barnet. Det förutsätts att dessa två relationer är oberoende av varandra (Eriksson, 2003). Denna uppfattning går att återfinna även i internationell forskning. I den engelska studiens resultat framgår att de professionella i England skiljer på våldet i familjen och relationen till barnet (Hester och Radford, 1996), vilket stämmer överens med forskning från USA där många domstolar anser att man kan utöva våld mot den andra föräldern men ändå vara en bra förälder till barnet (Jaffe m fl 2005). Resonemanget stöds även i en annan studie från USA där man inte ansåg att våldet mellan föräldrarna behövde beaktas i en dom (Klein & Orloff, 1993, Silverman, 2004).

En av intervjupersonerna säger att den våldsutsatta föräldern ofta skiljer på våldet mot hen själv och den våldsutövandes relation till barnet. Intervjupersonen säger att den föräldern oftast är öppen till möjligheten att den våldsutövande föräldern ska få umgänge:

...därför jag tror inte att barnet är opåverkat av vad som har hänt som sagt/.../så fort barnet inte är illa behandlat på det sättet så är man väldigt öppen och ser till ett umgänge och liksom stöttar det...

I motsats till detta kände sig kvinnorna i Erikssons studie tvungna att gå med på ett umgänge. De kände att den våldsutövande föräldern hade rätt till sina barn (Eriksson, 2003).

6.2 Hänsyn till bevittnat våld i arbetet

Flera av intervjupersonerna uttrycker att de tar stor hänsyn till våldet i sitt arbete. En av intervjupersonerna säger att de kollar på bådars föräldraförmåga och menar att båda föräldrarna har misslyckats i sitt föräldraskap när de inte kunnat skydda barnet från traumatiska upplevelser. Barnet har rätt till en trygg uppfostran (FB 6 kap. 1§) och genom att det är våld i familjen kan detta inte tillgodoses. Detta resonemang är likt de skydd som barn rättighetsmässigt har, att de ska skyddas från all typ av våld (barnkonventionen). Intervjupersonen säger också att barn tar skada av att se sin förälder bli slagen, detta kan kopplas till forskning som visar att barn i hög grad själva riskerar att bli utsatta (Edleson, 1999) eller att de barn som bevittnat våld får fysiska och psykiska problem i framtiden (Överlien, 2010). En av de andra intervjupersonerna är inne på samma spår och säger att våld påverkar barn och att det får betydelse i deras bedömningar gällande vårdnad och säger:

...barn som har bevittnat våld påverkas ju av, av det/.../har det då varit våld mellan föräldrarna då påverkar det ju vår bedömning utifrån vårdnadsfrågan att det är i dom flesta fall inte till barnets bästa att det blir gemensam vårdnad mellan föräldrarna då asså har det förekommit våld så påverkar ju det samarbetsmöjligheterna...

I sjätte kapitlets (FB) proposition konstaterade regeringen att gemensam vårdnad är det bästa för barnet, dock ska de ta en förälders motstånd mot gemensam vårdnad på allvar. Om föräldern utsätter barnet eller någon annan i familjen för övergrepp, är det bäst för barnet om den föräldern inte tar del i vårdnaden (Prop. 2005/06:99). Intervjupersonen säger sedan att den våldsutsatta föräldern inte behöver vara den som haft det primära omsorgsbehovet av barnet och den föräldern därav kanske inte är den mest lämpliga vårdnadshavaren. Det som kan utläsas av detta är att den våldsutövande föräldern kan vara den som anses vara mest lämpad att ha vårdnadsansvaret. Det är många aspekter som påverkar hur bedömningen i slutändan kommer se ut, utifrån vad intervjupersonen sagt kan man utgå från att även om man utsatt den andra personen för våld kan man vara en lämplig vårdnadshavare.

När barn blivit direkt utsatta för våld har man utarbetade arbetssätt, men inte när det kommer till bevittnat våld berättar en intervjuperson. När ett barn blivit direkt utsatt polisanmäler de alltid och det hålls förhör. Dock brukar inte detta leda till så mycket och i slutändan brukar barnet och föräldrarna åka hem tillsammans. Angående barn som bevittnat våld förklarar intervjupersonen att det inte polisanmäls och säger:

...så det är lite annorlunda när det gäller bevittnat våld skulle jag vilja påstå, eller rätt så rejält annorlunda skulle jag säga, när det gäller våld mot barnet så är det garanterat att vi gör ett samråd men när det gäller bevittnat våld så är det nog verkligen inte garanterat då går man tillväga på ett mycket mer asså vanligt sätt så som dom allra flesta ärenden.

I 5 kap 11§ SoL står att barn som bevittnat våld särskilt ska beaktas och få det stöd och hjälp det behöver. Det görs ingen polisanmälan vilket indikerar på att man inte anser att barnet som bevittnat våld har blivit utsatt för något brott, och ses därför inte som ett brottsoffer, och i förlängningen kanske inte får sina rättigheter tillgodosedda. Det är bevisat att det innebär en risk för barnets psykiska hälsa att tvingas se eller höra våld i hemmet, och att reaktionerna kan bli lika allvarliga för ett barn som bevittnar våld som för ett barn som blir direkt utsatt för våld (Prop. 2005/06:99). Utifrån intervjupersonens uttalande verkar inte detta beaktas. Sedan oktober 2014 är det lagstadgat att det ska öppnas utredning på alla anmälningar om bevittnat våld (SOF 2014:4). Intervjupersonen berättar då att de träffar barnet tillsammans med föräldrarna och sedan försöker agera utifrån frivillighet. Vägrar föräldrarna ska intervjupersonen och hans kollegor avgöra om det är såpass viktigt att de träffar barnet att de ska gå emot föräldrarnas vilja. Vid avgörandet om det anses så viktigt att träffa barnet trots föräldrarnas motvilja är det av stor relevans hur man ser på bevittnat våld. Då intervjupersonen säger att man inte gör någon polisanmälan och att de vid ärenden gällande bevittnat våld går man tillväga på ett "vanligt" sätt kan det tolkas att bevittnat våld inte ses så allvarligt och att de därför väljer att inte prata med barnet om föräldrarna säger nej. Detta kan kopplas till barndomssociologins omsorgsperspektiv, då barnet inte ses som en kompetent aktör som får komma till tals och bedöma sin situation (Eriksson & Eriksson, 2008). De är ett tydligt vuxenperspektiv, då föräldrarna

samt de vuxna ska avgöra vad som är bäst för barnet och om det ska få höras eller inte.

Två av intervjupersonerna berättar att föräldrarna de träffar ofta berättar olika historier om hur situationen hemma sett ut, och de tar ingen ställning till vad som är sant eller inte. De säger också att de inte vet så mycket om barnen som kommer till dem, utan socialtjänsten berättar bara det som är väsentligt och tingsrättens domar är ofta ganska tunna. Detta kan kopplas till ett här- och- nu- tänk som kvinnorna i Erikssons studie erfor (Eriksson, 2003). I Erikssons studie upplevde kvinnorna att familjerättssekreterarna inte tog våldet på allvar och fokuserade på hur situationen var här och nu, inte hur det hade sett ut tidigare.

6.3 Barnets bästa

Det är emellertid tydligt genom resultatet hur alla pratar om ett barnperspektiv och att barnets bästa alltid ska vara en bärande princip. På frågan om vad de intervjuade ansåg att *barnets bästa* innebär svarade de flesta att det är frågan om att sätta barnet i det främsta rummet. Att sätta barnets bästa i främsta rummet är ett uttalande som i nutiden påtalas i både barnkonventionens tredje artikel, i lagtexten och i forskning, men som i en vidare diskussion är svårt att konkretisera. Det råder som analysen under föregående rubrik visar delade meningar kring hur man bör göra för att sätta barnets bästa i främsta rum, även om ett vuxenperspektiv på barnets bästa tenderat att bli avgörande. På frågan om vad som är barnets bästa i dessa specifika umgängesfrågor där den ena föräldern utsatt den andra för våld, råder sedan en ganska samstämmig mening. En av intervjupersonerna uttryckte sig på följande sätt:

”...det är ju viktigt för ett barn även att ha kontakt med sina båda vårdnadshavare, barn behöver ju sina båda föräldrar”

Likt citatet ovan finns en genomsyrande uppfattning av att barnets bästa är att ha kontakt med båda sina föräldrar. Uppfattningen stämmer överens med det Eriksson (2003) fått fram i sitt resultat och som författaren vidare problematiserar. Eriksson (2003) menar att det finns en övervägande syn om att barn ska ha kontakt med den förälder de inte bor hos, och menar att detta går i linje med den separerade kärnfamiljen som norm. Det förutsätts att båda föräldrarna är lika viktiga för barnet och att de därav oberoende av våldet bör fortsätta dela föräldraskapet. Med denna föreställning finns en medföljande syn på relationen mellan barnet och den våldsutövande föräldern som oberoende av varandra, vilket vi kan se då flera av intervjupersonerna uttryckte att man kan vara en bra förälder och samtidigt utsätta den andra föräldern för våld. En av intervjupersonerna uttrycker detta på följande sätt:

det som händer när två föräldrar separerar de är att, och så våldet har bara varit mellan föräldrarna det är ju att den biten är lite löst/.../ett barn är en del av båda sina föräldrar och ska identifiera sig med, att ha en förälder som har kanske utsatt den andra för våld och ehh.. det är viktigt att barnet har en möjlighet att träffa en förälder som man är skyddad från

I Eriksson (2003) resultat som går i linje med det resultat vi kan se i vår studie finns en bristande diskussion kring hur barnet kan påverkas av att ha kontakt med en våldsutövande förälder. I Föräldrabalkens sjätte kapitel står det att barnets

bästa ska komma i främsta rummet vid avgörande av alla frågor som rör vårdnad, boende och umgänge. Det står också att man vid bedömningen ska fästa avseende särskilt vid barnets behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna (FB 6 kap. 2a§) I samma kapitel i föräldrabalken anges barnets grundläggande rättigheter vilka bland annat innefattar barnets rätt till trygghet och skydd (FB 6 kap. 1§). Diskussionen hos intervjupersonerna som ligger till grund för vårt resultat tenderar att bli ensidig och saknar en problematisering av en komplex situation med två sidor av barnets bästa. Likt Erikssons (2003) resultat visar resultatet i vår studie hur synen på relationen mellan barnet och den våldsutövande föräldern som oberoende av våldet även på ett vidare resonemang om att barnet inte heller behöver skyddas så länge det inte varit direkt våldsutsatt. Detta blir tydligt när intervjupersonen i ovanstående citat säger att barnets situation är löst i och med föräldrarnas separation och att ett umgänge därför bör möjliggöras.

Föräldrabalken uppdaterades och ändrades år 2006 om för att barnets bästa skulle bli tydligare och för att barnet skulle ges en starkare ställning och lättare komma till tals i de frågor som rör dem (prop. 2005/06:99). Att analysera ovanstående stycke utifrån barndomssociologins omsorgs och delaktighetsperspektiv är intressant eftersom problematiken med att inte kombinera dessa två blir framträdande. Vi kan se ett tydligt omsorgsperspektiv i att vuxna bedömer vad som för barnet är det bästa, vilket James & Prout (1997) beskriver som en bärande princip för omsorgsperspektivet. Det övervägande resonemanget kring att barnets bästa är en kontakt med båda sina föräldrar och att ett umgänge bör komma till stånd i nästan alla lägen, kan ses som problematiskt utifrån befintlig forskning som menar på att barnet i mycket stor utsträckning påverkas även av det bevitnade våldet. Överlien (2010) visar i sin forskning på hur barnet i många fall påverkas både långsiktigt och kortsiktigt. Konsekvenserna kan bli såväl fysiska som psykiska och kan innebära att barnet i vuxen ålder löper större risk än andra barn att utveckla allvarliga psykiska problem.

James & Prout (1997) framhåller att skälet för begränsningen av barnens delaktighet är skyddsbehovet, vilket barnet inte anses vara kompetent nog att avgöra själv. Barnets egen kompetens var något som återkom även i materialet som låg till grund för vårt resultat. Detta illustreras genom följande citat:

socialtjänsten eller tingsrätten kan få höra att barnet inte vill träffa sin mamma till exempel men sen när de kommer till umgängescentret så kanske de visst vill. Det är svårt att veta innan man testat, barn kanske inte vet vad de tackar nej till

Flera av intervjupersonerna hade själva stött på barn som tydligt sagt nej till ett umgänge, talat om att de är rädda eller varit ledsna. Barnet har alltså uttryckt en åsikt, men vad de vuxna ansåg om detta ligger återigen i linje med en föreställning om att barnets bästa uteslutande innebär ett umgänge. Röbäck (2012) menar att barns ovilja till umgänge i större utsträckning ifrågasätts än i de fall barnet är positiv till ett umgänge med den våldsutövande föräldern. Författaren menar vidare att ett en positiv inställning ses som en absolut sanning medan en negativ inställning kan förklaras genom faktorer så som att barnet inte är kompetent nog att avgöra sitt eget bästa liksom i ovanstående citat eller att barnets inställning endast är tillfällig (Röbäck, 2012).

Att umgänget med föräldern som utsatt den andra för våld ses som en absolut sanning går att återfinna i ytterligare ett citat från en av intervjupersonerna:

då skulle jag nog särskilt skrivit till socialtjänsten att jag skulle va tacksam för analys om hur detta på sikt påverkar och hur man i så fall ska lösa den situationen att Olle då faktiskt bör ha någon slags kontakt med sin pappa

Vi kan i resultatet se att det finns en övervägande uppfattning om vad barns bästa är och att barn behöver ha en kontakt med båda sina föräldrar oberoende av våldet som förekommit i föräldrarnas relation. Detta kan kopplas till en generalisering av barn i grupp som Sundhall (2012) skriver om på så sätt att man antar att barn delar samma förutsättningar just för att de är barn. Att barn generaliseras och grupperas tycks vara vanligt förekommande såväl nationellt som internationellt. Enligt barndomssociologin beror det på sociala och kulturella normer som talar om vad ett barn är och vad ett barn är kapabel till (Eriksson & Eriksson, 2008). Flera av intervjupersonerna säger att ett beslut om umgänge i de allra flesta fall kommer till stånd. En av intervjupersonerna ställer sig frågande till detta och säger:

...i en del ärenden har det ju varit så... grovt våld, alltså mamman kanske nästan har dött... mm... och då kan man ju fråga sig, alltså man kan ju inte ha umgänge till vilket pris som helst heller

Hester och Radford (1996) skriver att man kan se en tydlig skillnad på besluten som fattas kring umgänge beroende på hur mycket man lyssnade på vad barnet hade att säga om sin situation. För att återkoppla detta till det problematiska med att inte kombinera ett omsorgs och delaktighetsperspektiv, kan man istället för att se till barnets icke-kompetens tala om en kompetens innehållande upplevelse, vilken barnet ensam besitter och som endast synliggörs och beaktas om barnet görs delaktig (Hart, 1992).

6.4 Barnets delaktighet

Det är i materialet tydligt hur frågan om barns delaktighet problematiseras och i vissa fall utesluts i processer kring umgängesfrågor. Flera av intervjupersonerna uppger att de i sin verksamhet pratar med barnen men vad de gör med det barnet sagt tycks se annorlunda ut och beror på olika saker.

Flera av intervjupersonerna i studien visar på den bristande tilltro till barn och deras kompetens som Dahlstrand (2004) belyser i sin avhandling. En av intervjupersonerna säger bland annat att barn kan ändra sig fort och få plötsliga infall, samt att de som vuxna måste vara vaksamma för att barnen kan spela teater.

...vi har ju barn där inte/.../alltså de kan verka jätteledsna men deras ögon säger att det här är bara teater/.../det finns olika situationer liksom där.. de verkar ledsna och sen så ser man att det stämmer inte.

Ett sådant resonemang tyder på att barnets åsikt bör av vuxna bedömas huruvida de är trovärdiga eller inte. Detta ligger alltså i linje med/förklaras genom de förarbeten som finns till lagar om barns rätt att komma till tals, som Dahlstrand

(2004) tagit del av och som bland annat tar upp hur barn ändrar åsikt från dag till dag. Vad lagen säger skulle i likhet med barndomssociologin kunna vara en tänkbar förklaring till de sociala och kulturella uppfattningar om skillnaden mellan barn och vuxna som råder i samhället, och som ligger till grund för hur dessa kategorier förväntas förhålla sig tillvarandra (Eriksson & Eriksson, 2008). De normer som vi tydligt kan se i intervjupersonernas uttalande, samt i lagen talar om barn som sårbara, mindre kompetenta och präglas därför av ett starkt omsorgsperspektiv där vuxna ges tolkningsföreträde över barnens situation (James & Prout 1997, Röbäck, 2012).

Omsorgsperspektivet och synen på barn i likhet med det, är i resultatet ständigt återkommande. En av intervjupersonerna framhåller tydligt det som är att känneteckna som ett omsorgsperspektiv när hen ställer barns sårbarhet i kontrast till vuxnas skyddsansvar. Intervjupersonen ger ett motiv till varför barn inte bör ges inflytande i beslut som rör dem och menar att barn ska skonas från sådant som kan påverka dem negativt och som de inte förstår. Intervjupersonen säger:

”det är inte alltid så roligt att vara barn, att bli lyssnad på”

Samma person menar att vuxna i barnets omgivning behöver gå in och bestämma över huruvida umgänget ska fullbordas eller inte. En annan intervjuperson håller med om detta resonemang och tror att det är skönt för barnet när tingsrätten slår fast ett beslut kring umgänget med den våldsutövande föräldern.

”då slipper barnet ta beslut i det, utan tingsrätten har beslutat även om barnet har sagt att det inte vill kanske”

Personen i fråga menar att barnet skyddas från ett svårt beslut genom att det slipper ta ställning och där med genom att göra dem icke delaktiga. Barnet får komma till tals och uttrycker en åsikt men tillmäts samtidigt ingen betydelse eftersom behovet av skydd tillmäts större vikt än behovet av och rätten till delaktighet. Detta kan kopplas till delaktighetsstegens femte steg i vilket barnen får komma till tals men utan att vara med vid ett beslutsfattande (Hart, 1992) Dahlkild-Öhman skriver om hur barnets ålder är av framträdande betydelse för hur delaktigt barnet blir och menar att barnen delas upp i två kategorier: barn man inte ska, eller inte kan prata med samt barn man kan, eller ska prata med (Dahlkild-Öhman, 2011).

Att åldern är avgörande har varit en tydlig princip även i det resultat vi samlat in. Det är tydligt precis som Dahlstrand (2004) och Dahlkild-Öhman (2011) påtalar att de yngre barnen inte ges utrymme att varken ha inflyt i de beslut som fattas, eller får chans att säga sin mening och komma till tals. Flera av intervjupersonerna påtalar åldersgränser för vilken ålder de tycker det är rimligt att prata med ett barn. En av intervjupersonerna tycker att det är rimligt att börja prata med barn först när de är fem år, men framhåller samtidigt att det beror på mognaden och förmågan att uttrycka sig hos det enskilda barnet. Detta kan i likhet med vad Eriksson & Eriksson (2008) skriver om barndomssociologins delaktighetsperspektiv ses som att barnet måste bevisa sin kompetens för att tillägnas ett aktörskap, och får samma ställning som den vuxna, snarare än att det på förhand är givet att de ska ses som fullvärdiga aktörer i de processer som rör dem. Detta kan ses utifrån det resonemang Sundhall (2012) för kring hur barn ses

som en homogen grupp så till vida att de har samma förutsättningar så länge inget annat bevisas, och därav generaliseras även barns kapacitet till delaktighet. En av intervjupersonerna håller med om att mognad spelar stor roll, men tycker generellt att barnen ska vara äldre och säger:

...man lyssnar egentligen inte på barn förrän dom är sådär elva, tolv-årsåldern/.../är det mogna barn som, som uttrycker sig väldigt tydligt så vill jag nog säga att man kan lyssna på dom redan när dom är yngre/.../men som sagt domstolen vill nog inte riktigt ta till sig det förrän dom är lite äldre

Likt vad som nämns i ovanstående citat står det i Föräldrabalken angivet att hänsyn ska tas till barnets vilja med beaktande av barnets ålder och mognad (FB 6 kap. 2b§). Paragrafen gör det möjligt för varje enskild professionell att tolka det som står, vilket i sin tur för det möjligt att utesluta barn.

För att ett barn ska kunna räknas som delaktigt är det enligt Hart (1992) ett uteslutande krav att barnen förstå intentionerna med situationen, barnen ska veta vem som fattat beslut avseende deras medverkande och varför, barnen ska ha en meningsfull roll och barnen ska frivilligt ha valt att medverka samt förstått vad situationen innebär.

Två av intervjupersonerna påtalar att de alltid pratar med barnen om situationen mellan föräldrarna, om vad barnet har upplevt samt vad som kommer att hända. I övriga intervjuer står det oklart om man pratar med barnen trots att barnet redan från början inte antas kunna ha kompetens nog att ges inflytande. För att ett barn ska kunna räknas som delaktigt är det enligt Hart (1992) ett uteslutande krav att barnen förstår intentionerna med situationen, barnen ska veta vem som fattat beslut avseende deras medverkan och varför, barnen ska ha en meningsfull roll och barnen ska frivilligt ha valt att medverka samt förstått vad situationen innebär. Skulle det vara så att man helt undviker att prata med barnet, man undviker att lämna dem information om situationen, eller att barnets åsikter likt i Dahlstrands (2004) material endast lämnats som andrahandsuppgifter ifrån en förälder, menar Hart (1992) att barnets delaktighet ska ses som obefintligt.

Alla pratade om att barnet ska komma till tals vid en första fråga. Resultatet visar dock att barns rätt att komma till tals och barns delaktighet inte var en självklarhet efter det att olika omständigheter belysts. Utifrån Hart:s (1992) delaktighetssteg går endast att utifrån intervjupersonernas beskrivning fastställa att de äldre barnen får uttrycka sina åsikter. Att barnen i likhet med stegens sjätte steg får delta i besluten som rör dem går inte att fastställa då omständigheterna som tidigare beskrivits inte lämnar sådana garantier. Flera av intervjupersonerna har talat om åldersgränser och en nämner särskilt att barn över tolv ska höras och kunna vara med att påverka. Det som sedan följer och som även gör att ett sjätte steg i delaktighetsstegen inte tycks vara självklart, är intervjupersonernas såväl som lagens föreskrift om hur vuxna kan bedöma att det är mot barnets bästa att yttra sig (Hart, 1992). Detta ger återigen en tydlig bild av vems perspektiv på barnets bästa som i slutänden är det avgörande.

6.5 Umgänge

Fram tills år 1983 sågs umgänge mellan barn och förälder som en föräldrarätt för den förälder som inte hade vårdnaden om barnet. Efter lagändringen blev umgänget något som i första hand skulle styras av barnets behov och barnets rätt (Sjösten, 2003). En av intervjupersonerna menar att det än idag är ett gammaldags tänk inom tingsrätten om att rätten är föräldrarnas och inte barnets. Utifrån detta verkar det som att tingsrätten än idag har svårt att implementera den lagändring som ändrades för över 30 år sedan. Vid beslut om umgänge finns det olika alternativ som kan användas, till exempel brev- eller telefonumgänge. En av intervjupersonerna uttrycker att de olika alternativen utnyttjas alldeles för lite, vilket går i linje med att den generella tolkningen av vad som är barnets bästa, vilket är att barnet har ett fysiskt obehagat umgänge med den föräldern barnet inte bor tillsammans med (Eriksson, 2003). Två av intervjupersonerna uttrycker att ett beslut om umgänge i många fall kommer väldigt snabbt och att det är viktigt att barnet känner sig trygg med den andra föräldern innan ett umgänge sätts igång. Att beslut om umgänge kommer snabbt kan relateras till att det är viktigt för barn att ha ett stabilt och varaktigt förhållande och att längre avbrott från sina föräldrar kan göra att barnet känner sig övergivet. Barnets trygghetskänsla riskerar då att förstöras (FB 6 kap. 1§). De flesta tycker därför att umgängesstöd eller ett umgängescenter är en bra lösning, vilket ska utses om barnet är i behov av det (FB 6 kap. 15c§). En av intervjupersonerna uttrycker dock att denna lösning endast är temporär och att det är lätt att bli förföljd från umgängescentret vilket i sin tur visar på en risk för den våldsutsatta och barnet och säger:

...sen är det ju alltid en risk, man kan ju aldrig komma ifrån det... man måste dit, man måste lämna och jag menar man har den här kvarten som man ska vänta... men jag menar han kan ju bara ha med sig nån annan, så det är ju jättelätt att följa efter någon/.../det är jättesvårt, för det är ju många barn där man har kontaktförbud, där man har flyttat, man har gjort massa saker, samhället har på nåt sätt agerat och tycker att våldet är allvarligt, men man ska ändå... då utsätta barnet för det

Genom att den våldsutsatta har fått ett kontaktförbud anser intervjupersonen att samhället tagit våldet på allvar och vidtagit åtgärder och upplever att det då är konstigt att barnet ska utsättas för att träffa den våldsutövande föräldern. Vilket kan kopplas till Erikssons tankar om den separerade kärnfamiljen som norm (Eriksson, 2003). Samhället har bedömt våldet som allvarligt och vidtagit åtgärder, det har på så sätt "accepterat" separationen mellan föräldrarna, dock ska ändå barnet träffa den våldsutövande föräldern. De ska leva som en separerad kärnfamilj. En av intervjupersonerna belyser problemet med riskbedömningar och säger att det är lite sisådär med det. Det gäller risken för att våldet ska upprepas och det finns ingen mall för detta, säger hen. Intervjupersonen menar att det inte finns så mycket forskning på området och den som finns är svår att implementera i arbete. Att det inte görs riskbedömningar huruvida våldet kan tänkas upprepas kan ses som en brist, då risken för att ett barn far illa ska väga tungt i bedömningen om umgänge (prop. 2005/06:99) Forskning visar även att barn som lever i en miljö där våld förekommer riskerar att själva bli utsatta för våld (Edelson, 1999), detta är inget som intervjupersonerna tar upp.

Två av intervjupersonerna uttrycker att tingsrätten inte tar hänsyn till risken att ett barn kan bortföras. Den ena säger:

”det har ju hänt, jag har ju själv suttit i ärenden där man tagit barnen och försvunnit och... man får inte tillbaka dom”

Vid avgörande av alla frågor som rör umgänge ska det fästas avseende särskilt vid barnets behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna. Det ska också beaktas risken för att barnet utsätts för övergrepp, olovligen förs bort, hålls kvar eller annars far illa (FB 6 kap. 1§). Utifrån vad intervjupersonerna berättar kan det tänkas att rätten fäster större betydelse vid barnets behov av en nära kontakt med föräldrarna än risken att barnet förs bort. Det går i linje med idén om den separerade kärnfamiljen som norm (Eriksson, 2003). Det innebär att båda föräldrarna är lika viktiga för barnet och det är viktigt att kontakten vidmakthålls. En av intervjupersonerna uttrycker att det är väldigt sällan socialtjänsten ger rekommendationer om att inget umgänge ska tilldömas, men i de fall det hänt har hen efterfrågat en analys över hur det påverkar barnet att inte ha kontakt med ena föräldern. Detta till skillnad från när det är en rekommendation om umgänge, då ingen analys efterfrågas. Man kan här anta att den förgivettagna åsikten är att barn ska ha kontakt med båda sina föräldrar, oavsett vad som har hänt. Forskning visar att det saknas en diskussion kring närvaron av den våldsutövande föräldern i negativ mening (Eriksson, 2003). Detta verkar även gälla i detta fall då intervjupersonen tycks ifrågasätta när umgänge inte rekommenderas, men inte när umgänge rekommenderas. Intervjupersonen uttrycker även att de anser att barnets bästa är att ha kontakt med båda föräldrarna, vilket går hand i hand med tanken om den separerade kärnfamiljen, som fokuserar på och underlättar den våldsutövandes förälders kontakt med barnet. (Eriksson, 2003). Detta resonemang återfinns även i annan forskning som menar att konsekvenserna för ett barn inte är såpass stora att man behöver begränsa den våldsutövande förälderns kontakt med barnet (Morill m fl, 2005).

En av intervjupersonerna anser att föräldrarna ska uppmuntra till umgänge och menar att om föräldern är ledsen och orolig påverkar det hur barnet kommer känna inför umgänget och säger:

... är det ju inte konstigt om barn visar rädslor när de kommer hit.. för om.. min boendeförälder är stressad, har ångest, är rädd för den föräldern som finns här inne.. det känner ju barnet av men varför lämnas jag då... till nån som ska va så himla hemsk.. och därför kanske barnet säger att den inte vill/.../ och därför kanske det är viktigt att vi, även om barnet säger att de inte vill... att vi prövar, kom in och säg hej/.../ om jag känner att du behöver hem, så får du det, men det är mitt beslut, du som barn ska inte bestämma.

Intervjupersonen tolkar barnets motvilja till umgänge som ett tecken på att boendeförälderns rädsla för den andra föräldern påverkar barnets vilja. I motsats till barndomssociologin som ser barnet som en kompetent aktör (Eriksson & Eriksson, 2008), ser intervjupersonen inte barnet som en individ kompetent nog att kunna ha en egen vilja. Barnet har här reducerats till att bli ett passivt objekt där förälderns syn på den andra föräldern överförs till barnet. Intervjupersonen säger också att *”du som barn får inte bestämma”*, här intas ett tydligt omsorgsperspektiv. Intervjupersonen vill skydda barnet från att behöva välja sida mellan föräldrarna, vilket är ett av de vuxnas ansvar (FB 6 kap. 1§), men i samma

stund tillintetgörs barnets egen vilja och det får inte vara delaktig i beslutet om att träffa sin förälder eller inte. Skydd kontra delaktighet blir här tydligt.

Att barnet och den våldsutövande föräldern ska ha någon slags kontakt är förenligt med barnets bäst verkar vara en bärande tanke utifrån vad som framkommit av det som sagts. En av intervjupersonerna säger att om barnet har sett ena föräldern utöva våld mot den andra och på grund av detta är rädd för den föräldern är det bra att en kontaktperson eller ett umgängesstöd är med inledningsvis:

...och det är ju också så här, det är ju min uppfattningen att.. om man slår sin partner inför ögonen på barnen, och de uppfattar detta.. då är ju det väldigt allvarligt, och då har man ju på något sätt klivit ut på en stig och visat sina barn att man inte drar sig för att.. utöva våld.. i vissa situationer.. och det gör ju att ett barn blir väldigt, kan bli iaf, väldigt rädd och.. och ängslig.. och tveksam.. eh.. till att va med den här föräldern. och då tror jag ju att, då måste man ju koppla in kontaktperson och umgängesstöd och så då för att få igång ett umgänge/.../och det måste man nog ha inledningsvis i ett sånt mål där man som sagt kan se att det här är ett våld som är utövat och som barnen har bevittnat. Barnet är väldigt ängsligt och vågar inte träffa mamma eller pappa på grund av det...

Trots att barnet uttrycker rädsla för föräldern anser intervjupersonen att ett umgänge ska tilldömas. Här ses inte barnet heller som kompetent individ, ansvarsfull nog att kunna besluta vad som är bäst för det. Barnets rädsla negligeras och de vuxna tar sig tolkningsföreträde att veta vad som är bäst för barnet, vilket enligt dem är att ha kontakt med båda sina föräldrar. Intervjupersonen uttrycker att det är väldigt allvarligt om den ena föräldern inte drar sig för att slå den andra föräldern framför barnet och att en kontaktperson eller umgängesstöd ska vara med för att barnet inte ska riskera att också bli utsatt, men anser ändå att barnet ska ha umgänge. Intervjupersonen intar ett delvist omsorgsperspektiv då en tredje person ska vara med för att skydda barnet och det är ett tydligt vuxenperspektiv på situationen då hen uttrycker att barnet inte vågar träffa den andra föräldern men ändå ska göra det. Detta går i linje med att det för de allra flesta barn är det bästa att ha en nära och god kontakt med båda sina föräldrar, men strider mot att barnet inte ska behöva umgås med en förälder under alla förhållanden (Prop. 2005/06:99). Att barnet är rädd för sin förälder för att hen slagit den andra föräldern framför barnet, skulle kunna vara ett sådant förhållande.

8. SAMMANFATTNING

Syftet med denna studie var att undersöka hur yrkesverksamma bedömer barnets bästa i umgängesfrågor, där ena föräldern utövat våld mot den andra föräldern. Våra frågeställningar var:

- Vad innebär barnets bästa för de yrkesverksamma som kommer i kontakt med barn som bevittnat våld?

- Vad innebär bevittnat våld för de yrkesverksamma och hur beaktas detta av de som arbetar med barnen?
- Hur mycket inflytande anser de yrkesverksamma att barnet ska ges vid processer som rör dem?

För att besvara detta intervjuade vi åtta personer från sex olika verksamheter där alla träffade barn som bevittnat våld. Personerna var mer eller mindre i direkt kontakt med besluten angående umgänge, men de hade alla intressanta infallsvinklar och delade med sig av sina erfarenheter. Informationen vi fått har ökat och fördjupat både vårt intresse och delvis vår förståelse av bedömningen av barnets bästa i umgängesfrågor, i de fall där en förälder har utövat våld mot den andre föräldern.

Det var tydligt i våra intervjuer att samtliga ansåg att barnets bästa var att ha kontakt med båda sina föräldrar. Det fanns hos intervjupersonerna en vid uppfattning om vad begreppet bevittnat våld innefattade, dock kunde vi inte se att togs hänsyn till i det praktiska arbetet. Intervjupersonerna uttryckte att det är allvarligt att utsätta en annan människa för våld men de flesta ansåg ändå att man kunde vara en bra förälder till barnet. Vi kunde i vårt resultat se att det fanns en övervägande uppfattning om barn som en universell grupp med liknande kapacitet och förutsättningar. Vi kunde även urskilja olika omständigheter som spelar en betydande roll för hur mycket ett barn delaktiggörs.

8.1 Diskussion

Från och med 1970-talet fram tills 2006 har flertalet lagändringar som syftat till att stärka barnets ställning införts, främst i föräldrabalken. Den senaste i raden gjordes som sagt 2006 och huvudsyftet var att barnperspektivet skulle stärkas samt att barn lättare skulle komma till tals. Trots detta verkar gamla normer kring vad det innebär att vara barn och vad det innebär att vara vuxen leva kvar, samt hur förhållandet dem emellan ska se ut. Barn ses som sårbara, mindre kompetenta och i behov av vuxnas skydd, och vuxna i motsats till detta ses som kompetenta och styrande. I två av portalparagraferna i barnkonventionen går att finna barns rätt till skydd och barns rätt till delaktighet. Dessa tycks vara svåra att kombinera, och ställs istället i motsättning till varandra och i likhet med ett gammalt perspektiv om hur barn och vuxna är, tenderar att resultera i ett vuxenperspektiv snarare än att barnet själv får vara med och formulera sin åsikt och påverka beslutsfattandet. Detta skulle i sin tur kunna ha att göra med de tveksamheter som går att återfinna i exempelvis förarbeten, där det skrivs att barn kan ändra sig från dag till dag, vilket talar för att det de säger inte är trovärdigt.

Det står inte i lagen vid vilken ålder barns åsikter ska beaktas, vilket ger de professionella stort utrymme att själva tolka och bestämma om och i vilken utsträckning barnet ska få komma till tals. Det vi kan se i resultatet är att det finns många omständigheter som gör att barn inte får komma till tals och även hur mycket vikt som läggs vid det de säger. Både tidigare forskning och vårt resultat tyder på att barn i flera fall klumpas ihop som en grupp, vilket i sin tur leder till att synen på barn och deras kapacitet utgår från en generalisering snarare än enskilda, individuella bedömningar.

Motsättningarna i barnkonventionen och de professionellas utrymme att tolka lagstiftningen i kombination med att en gammaldags syn på barn och vuxna lever kvar, kan vara en anledning till att barnets bästa fortfarande är svårt att definiera och därav svårt att arbeta utifrån. Vi kan genom de intervjuer som gjorts se hur

samtliga intervjupersoner svarat att det är en självklarhet att de arbetar utifrån barnets bästa, men att det senare under samtalets gång visar sig svårt att konkret beskriva på vilket sätt de arbetar utifrån barnets bästa och hur de där med definierar begreppet. Vi hade till en början svårt att få tag i intervjupersoner som ville medverka i vår studie. När vi diskuterat tänkbara orsaker till detta har vi funderat kring om en av anledningarna skulle kunna vara att ämnets komplexitet i samband med dess aktualitet känns skrämmande att prata om. Det tycks vara förgivettaget att arbeta utifrån barnets bästa. Vi tror att detta leder till en osäkerhet, en rädsla för att säga fel som i sin tur kan resultera i en bristande diskussion kring hur man ska arbeta med barnets bästa.

Vi uppmärksammade under arbetets gång hur den specifika situationen där barnet bevittnat våld komplicerades. Flera av intervjupersonerna började prata om när barn varit direkt utsatta för våld och vi fick då tydliggöra att vårt fokus riktades mot just bevittnat våld. Trots att det i lagen står skrivet att barn som bevittnat våld ska ses som brottsoffer och behandlas därefter, tycks detta inte beaktas med samma allvar i frågor som rör umgänge. Likt barnets rätt till skydd och delaktighet finns även här en motsättning i lagstiftningen mellan å ena sidan barnets behov av en nära och god kontakt med båda sina föräldrar och å andra sidan det bevittnade våldets konsekvenser. Vårt resultat visar tydligt hur kontakten med båda föräldrarna är ledande och detta tror vi kan kopplas till normer om hur en familj ska se ut, och då även efter en separation. Det finns i dagens samhälle många olika familjesammansättningar, vilket lett till att familjebegreppet utvidgats. Detta har gjort att vi ställt oss frågande till varför man nästintill uteslutande anser att två föräldrar är det bästa för barnet.

Slutligen tycker vi oss kunna se hur samhället präglas av en självbild som inte fullt ut stämmer överens med praktiken. Vi försöker i och med nya lagar och riktlinjer att modernisera och vara framåtsträvande, samtidigt som attityder och förhållningssätt till stor del fortfarande präglas av ett gammaldags tänk. Vi tror att denna så kallade självbild ligger till grund för begränsningar av en diskussion och utveckling av det som idag står ganska oklart.

8.2 Framtida forskning

Majoriteten av intervjupersonerna i studien skiljer på våldet och den våldsutövande föräldrarnas relation till barnet. Vi tycker att ett sådant resonemang saknar en problematisering av risker för barnet och menar vidare att bruka våld är en gränsöverskridande handling. Vi hade i en vidare forskning varit intresserade av att undersöka vilka risker som finns för barnet samt hur riskbedömningar görs. Även om våldet endast varit riktat mot föräldern bör barnets egen upplevelse av och rädsla för den våldsutövande föräldern beaktas. Vi har även uppmärksammat att när intervjupersonerna pratar om våldet som förekommit benämner de det som en konflikt mellan föräldrarna. Detta gör att vi ställer oss frågande till hur man ser på den våldsutsatta föräldern, och vilken betydelse det har för processen kring ett umgänge. Ser man det som en konflikt mellan föräldrarna antyds även att den våldsutsatta föräldern bär ett delvis ansvar för hur situationen ser ut. Utifrån lagstiftning och vårt resultat kan man utläsa att föräldrar har ett ansvar att skydda barnet, bland annat från risken att det utsätts för våld. Det ses därigenom som den våldsutsattas ansvar att skydda barnet från den våldsutövande föräldern. Detta i relation till att den våldsutövande senare tilldöms umgänge med barnet, hade varit intressant att undersöka vidare.

9. REFERENSER

- Barnkonventionen: FN:s konvention om barnets rättigheter.* (2009). Stockholm: UNICEF Sverige Tillgänglig på Internet: <http://unicef-porthos-production.s3.amazonaws.com/barnkonventionen-i-sin-helhet.pdf>
- Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder. 2.*, [rev.] uppl. Malmö: Liber
- Clarke, J. (2013). Do I have a voice? an empirical analysis of children's voices in michigan custody litigation. *Family Law Quarterly*, 47(3), 457-473, 483-484.
- Dahlkild-Öhman, G. (2011). *Att börja tala med barn om pappas våld mot mamma: radikalt lärande i arbetet med vårdnad, boende och umgänge.* Diss. Uppsala: Uppsala universitet, 2011
- Dahlstrand, L. (2004). *Barns deltagande i familjerättsliga processer.* Diss. Uppsala: Univ., 2004
- Edleson, J. L. (1999). *Children's witnessing of adult domestic violence.* Journal of Interpersonal Violence, 14(8), (Forthcoming August 1999).
- Elvstrand, H. (2009). *Delaktighet i skolans vardagsarbete.* Diss. Linköping : Linköpings universitet, 2009
- Eriksson, M. & Eriksson, M. (2008). *Barns röster om våld: att tolka och förstå.* 1. uppl. Malmö: Gleerups
- Eriksson, M. (2003). *I skuggan av Pappa: familjerätten och hanteringen av fäders våld.* Diss. Uppsala: Univ., 2004. - Recension: Kvinnovetenskaplig tidskrift, 2004(25):3, s. 107-109.
- Forsman, B. (1997). *Forskningsetik: en introduktion.* Lund: Studentlitteratur
- Föräldrabalken, 1949:381
- Göteborgs Universitet (2015) Karin Röbbäck de Souza
><http://www.gu.se/omuniversitetet/personal/?userId=xrobka>< (2015-04-28)
- Hans, J. D., Hardesty, J. L., Haselschwerdt, M. L., Frey, L. M. (2014) The effects of domestic violence allegations on custody evaluators' recommendations. *Journal of Family Psychology*, 28.6, 957-966
- Hart, R. (1992), *Children's Participation, from Tokenism to Citizenship* (UNICEF: Florence).
- Hester, M. and Radford, L. (1996) *Domestic Violence and Child Contact Arrangements in England and Denmark*, Bristol, Policy Press

Jaffe, P., Crooks, C. V. & Wong, F. Q. F (2005) *Parenting Arrangements After Domestic Violence Safety as a Priority in Judging Children's Best Interest* Journal of the Center for Families, Children and the Courts

James, A. & Prout, A. (red.) (1997). *Constructing and reconstructing childhood: contemporary issues in the sociological study of childhood*. 2., [rev. and updated] ed. London: Falmer

Klein, C. F., & Orloff, L. E. (1993). Providing legal protection for battered women: An analysis of state statutes and case law. *Hofstra Law Review*, 21, 801-964.

Kunskapsbanken (2014) Maria Eriksson.
><http://www.nck.uu.se/Kunskapscentrum/Kunskapsbanken/Forskning/Forskningspresentationer/?id=50>.< (2015-04-28)

Kunskapsbanken (2014) Gunilla Dahlkind-Öhman.
><http://www.nck.uu.se/Kunskapscentrum/Kunskapsbanken/Forskning/Forskningspresentationer/?id=617>< (2015-04-28)

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur

Morrill, A. C., Dai, J., Dunn, S., Sung, I., & Smith, K. (2005). Child custody and visitation decisions when the father has perpetrated violence against the mother. *Violence Against Women*, 11, 1076–1107.

Nationalencyklopedin AB (2015) *Konstruktionism*.
><http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/konstruktionism>< (2015-07-28)

När tryggheten står på spel. (2005). Stockholm: Barnombudsmannen

Prop. 2005/06:99 *Nya vårdnadsregler*

Prop. 1996/97:124 *Ändring i socialtjänstlagen*

Rosengren, K.E. & Arvidson, P. (2002). *Sociologisk metodik*. 5., [omarb. och utök.] uppl. Malmö: Liber

Rädda barnen (2013) *Barn som bevittnat våld*.
><http://www.raddabarnen.se/Documents/medlemssidor/verksamhet/barn-drabbade-av-vald/Om%20v%C3%A5ld%20mot%20barn/kap-2-2-barn-som-bevittnar-vald.pdf>< (2015-04-05)

Röbäck, K. (2012). *Barns röster i vårdnadstvister: om verkställighet och professionellas riskbedömningar*. Diss. (sammanfattning) Göteborg: Göteborgs universitet, 2012

Sjösten, M. (2003). *Vårdnad, boende och umgänge*. 2. uppl. Stockholm: Norstedts juridik

Silverman, J. G., Mesh, C. M., Cuthbert, C. V., Slote, K., & Bancroft, L. (2004). Child custody determinations in cases involving intimate partner violence: A human rights analysis. *American Journal of Public Health, 94*(6), 951-7

Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd, 2014:4, Våld i nära relationer.

Socialstyrelsen (2015) *Barn som bevittnar våld i nära relationer*
><https://www.socialstyrelsen.se/valds-ochbrottsrelateradefragor/barnsombevittnarvald>< (2015-04-20)

Socialtjänstlagen, 2001:453

Statens offentliga utredningar, 2001:72, Barnmisshandel – Att förebygga och åtgärda.

Sundhall, J. (2012) *Kan barn tala? En genusvetenskaplig undersökning av ålder i familjerättsliga utredningstexter*. Göteborg: Institutionen för kulturvetenskaper, Göteborgs universitet.

Svenska Dagbladet (2012) *Barnets bästa har blivit det motsatta*.
>http://www.svd.se/opinion/brannpunkt/barnets-basta-har-blivit-det-motsatta_7660190.svd< (2015-04-10)

Överlien, C. (2010). Children exposed to domestic violence: Conclusions from the literature and challenges ahead. *Journal of Social Work, 10*, 80-97.

10. BILAGOR

Bilaga 1 - Intervjuguide

Bakgrundfrågor

- Kan du berätta lite om dig själv och ditt arbete?
- Utbildning?
- Hur länge har du arbetat här?
- Vad har du för arbetsuppgifter?

Tema - Bevittnat våld

- Vad innebär bevittnat våld för dig?
- Hur ser man på barn som ev. bevittnat våld?
- Hur väger man in barns bevittnande av våld vid beslut om umgänge?

Tema - Umgänge

- I vilken utsträckning beslutas umgänge mellan barn och våldsutövaren?
- På vilka grunder fattas beslut om umgänge?
- Hur ser ni på vad barn respektive föräldrar tycker och vill i umgängesfrågor?
- Får barnet komma till tals i umgängesfrågor?
- Hur får barnet komma till tals i umgängesfrågor?
- Hur går det till i de fall barn och förälder/föräldrar tycker och vill olika?
- Det heter barnets rätt till umgänge. Om ett umgänge beslutas och barnet innan umgänge motsätter sig, vad gör man då?

Tema - Barnets bästa

- Vad betyder/innebär barnets bästa för dig?
- Hur väl tycker du att man arbetar med barnets bästa på din arbetsplats?
- Vad skulle kunna förbättras på din arbetsplats när det gäller att ta till vara på barnets bästa?

Bilaga 2 – Informationsbrev

Hej.

Vi heter Matilda Strihed och Lisa Woldmar. Vi är socionomstudenter på Malmö högskola och skriver just nu vårt examensarbete. Syftet med examensarbetet är att undersöka hur barnets bästa beaktas i umgängesfrågor, när den ena föräldern utövat våld mot den andra. Vi skulle vilja intervjua Er då vi tror Er erfarenhet och upplevelser skulle ge värdefull kunskap till det vi vill undersöka.

Frågorna följer tre teman, vilka är; Bevittnat våld, Umgänge och Barnets bästa. Det är helt frivilligt att delta, Ni kommer vara anonym och medverkan kan avbrytas när som helst. Vi skulle vara ytterst tacksamma om Ni ville ställa upp som intervjuperson.

Tack på förhand!

Matilda Strihed och Lisa Woldmar

Samtycke från deltagare i projektet Bilaga 2	
Projektets titel: <i>(ifylles av student)</i>	Datum: <i>(ifylles av student)</i>
Studieansvarig/a: <i>(ifylles av student)</i> Din E-post	Studerar vid Malmö högskola, Fakulteten vid hälsa och samhälle, 205 06 Malmö, Tfn 040-6657000 Utbildning:
<p>Jag har muntligen informerats om studien och tagit del av bifogad skriftlig information. Jag är medveten om att mitt deltagande är frivilligt och att jag när som helst och utan närmare förklaring kan avbryta mitt deltagande.</p>	
<p>Jag lämnar härmed mitt samtycke till att delta i ovanstående undersökning: Datum: Deltagarens underskrift:</p>	

Tillstånd från verksamhetschef/motsvarande Bilaga 4

Projektets titel:

Studieansvarig/a: (student/er)

Utbildning / nivå:

Härmed ger jag följande student/er vid Malmö högskola tillstånd att genomföra ovanstående undersökning i min verksamhet.

Namn:

.....

Verksamhetschef/motsvarande vid:

.....

Datum:

.....

Underskrift:

.....

Namnförtydligande:

.....